

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról

Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek

A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet
Protestáns Egyháztörténeti Tanszékének
kiadványsorozata

A sorozatot szerkeszti
Buzogány Dezső

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról

Egyháztörténeti tanulmányok

A kötetet szerkesztette
Kolumbán Vilmos József

Megvalósult a

Magyar Kormány
Miniszterelnökség
Nemzetpolitikai
Államtitkárság

Bethlen Gábor
Alap

Kolozsvári Protestáns
Teológiai Intézet

Erdélyi Református
Egyházkerület

támogatásával.

A borítón Apáczai Csere János *Oratio* című beszédének
első oldaláról készített fénykép látható.

A kéziratot az Erdélyi Református Egyházkerület Központi Gyűjtőlevéltárában őrzik.

Borítóterv: Tipotéka

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról : Egyháztörténeti

tanulmányok / a kötetet szerkesztette: Kolumbán Vilmos

József. - Cluj-Napoca : Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet :

Egyetemi Műhely Kiadó, 2022

Index

ISBN 978-606-94847-9-1

ISBN 978-606-8886-89-3

I. Kolumbán, Vilmos József (ed.)

Előszó

Az 1622 májusában Kolozsváron tartott országgyűlés VI. határozata elrendelte a Collegium Academicum megalapítását. A Kolozsvárra tervezett akadémiát Bethlen Gábor végül Gyulafehérváron hozta létre. A virágzó kollégium 1658-ban a török-tatár pusztítás nyomán elpusztult. 1662-ben I. Apafi Mihály fejedelem a kollégiumot Nagyenyedre költöztette.

A kollégium 2022-ben ünnepelte fennállásának 400. évfordulóját. Ennek alkalmából a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet egyháztörténeti tanszéke nem Kolozsváron, hanem Nagyenyeden tartotta meg a konferenciáját. Az első alkalommal 2016-ban megszervezett egyháztörténeti konferencia eddig sereg-szemleszerűen működött, így adva helyet a legújabb kutatások bemutatásának. 2022-ben a nagy fejedelem akadémiaalapítási kísérlete előtti főhajtásként és a gyulafehérvári–nagyenyedi kollégium fontosságára emlékezve az egyháztörténeti konferencia tematikájaként az erdélyi, illetve a Kárpát-medencei oktatástörténetet határoztuk meg. Ezért lett a konferencia címe *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról*. Ezzel az Apáczai-idézettel kívántuk jelezni, hogy nem kizárólag a gyulafehérvári–nagyenyedi református kollégium dicsőséges múltját akarjuk górcső alá venni, hanem a magyar protestáns oktatás közel öt évszázados történetére tekintünk vissza.

Az Erdélyi Református Egyházkerület támogatásával, a Magyar Református Egység Napja rendezvénysorozat keretében 2022. május 19–20-án a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium épületében tartott konferencián 41 előadás hangzott el. Az előadásokat három szekcióba csoportosítottuk. Az első szekcióban kaptak helyet azok az előadások, amelyek a gyulafehérvári–nagyenyedi kollégium történetéhez kapcsolódtak. Buzogány Dezső a gyulafehérvári diákéletről beszélt, Ösz Sándor Előd a gyulafehérvári kollégium oktatóiról és diákjairól, Gudor K. Botond pedig a gyulafehérvári–sárospataki kollégium történetét foglalta össze. Ezt követték Tóth Zsombor, Verók Attila, Rácz Emese könyvtörténeti és recepciótörténeti előadásai, majd Gordán Edina, Oláh Róbert és Csorba Dávid a híres enyedi tanárról, Dézsi Mártonról és tanítványairól, illetve az erdélyi diákok peregrinációjáról adtak elő. Az első szekció utolsó előadásait Kimpián Annamária, Bibza Gábor, Bartha Zoltán, Tasnádi István és Kolumbán Vilmos tartották, akik a 18. századi Erdély híres személyiségeinek, mecénásainak ismertetésével kapcsolódtak az erdélyi iskolatörténet gazdagításához.

Gordán Edina*
Nagyenyed

Dézsi Márton tanítványai 1671 és 1676 között

Dézsi Márton Désen látta meg a napvilágot 1639-ben. Édesapja Segesvárról elszármazott kádármester, míg édesanyja sárospataki gazdag család sarja volt.¹ Tanulmányait Désen kezdte, majd 1654-ben Szatmáron² és Nagybányán,³ 1660-ban pedig Debrecenben folytatta.⁴ Sárospatakon 1661. június 4-én subscribált, ahol tanulmányai végeztével osztálytanítói, kollégiumi diákkönyvtárosi, majd a senior tisztséget töltötte be.⁵ Osztálytanítói tisztségével párhuzamosan Botskai István zempléni főispánnál volt nevelő.

1665. november 19-én iratkozott be a Leideni Egyetemre Kapy György támogatásának köszönhetően. Leidenben Johannes Coccejus tanítványa lett, annak házában lakott, s ideje nagy részét a professzorral töltötte. 1666-ban *Disputatio philosophica de visu* (RMK III. 2338) cím alatt hat részből álló nyilvános értekezést tartott, amelyet patrónusának, Kapy Györgynek ajánlott.⁶ 1667-ben Leidenben Mezölaki János album amicorumába jegyezte fel nevét.⁷

Coccejus halálának évében, 1669-ben tért haza és lett kézdivásárhelyi lelkész. 1671. november 28-án foglalta el helyét a Nagyenyedi Református Kollégium teo-

* Gordán Edina (Szatmárnémeti, 1989) könyvtáros. Tanulmányait Szatmárnémetiben, Kolozsváron és Szegeden végezte. 2013-tól a nagyenyedi Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár munkatársa. Kutatási területei: könyvtártörténet, könyvtörténet és a nagyenyedi Bethlen-kollégium Nagykönyvtárának története. Fontosabb munkái: Gordán Edina – Rezi Botond (szerk.): *A Maros Megyei Múzeum könyvtárának 1850 előtti külföldi és régi magyarországi nyomtatványai, katalógus*. Editura Mega, Marosvásárhely–Kolozsvár 2015. *A Dési Ferences Rendház könyvtárának régi állománya*. MTA Könyvtár és Információs Könyvtár, Budapest 2019.

¹ Zoványi Jenő: Dézsi Márton. In: *Protestáns Szemle* X (1898/1–2), 79.

² Bura László: *Szatmári diákok 1610–1852*. Szeged 1994, nr. 999.

³ Thurzó Ferenc: *A Nagybányai Ev. Ref. Főiskola (Schola Rivulina) története 1547–1755*. Nyomatott Morvay Gyula könyvnyomtató Műintézetében, Nagybánya 1905, 185.

⁴ Szabadi István (szerk.): *Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I*. Kiadja a Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen 2013, 280, nr. 1880.

⁵ Hörcsik Richárd: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai, 1617–1777*. Sárospatak 1998, 98.

⁶ Bozay Réka – Ladányi Sándor: *Magyarországi diákok holland egyetemeken 1595–1918*. Budapest 2007, nr. 2782.

⁷ http://iaa.bibl.u-szeged.hu/index.php?page=browse&entry_id=1151 (Letöltve: 2022. 10. 28.) Köszönöm Bujtás László Zsigmondnak, hogy felhívta rá a figyelmem.

lógiai tanszékén, december 2-án pedig már megkezdődtek a heti rendszerességgel tartott viták az alább bemutatásra kerülő kézirat tanúsága szerint. Coccejanizmusa miatt 1673 márciusában Apafi Mihály fejedelem elé állították Pataki István kolozsvári és Csernátoni Pál enyedi tanártársaival együtt. Nézeteik mellett kitartottak, Dézsi saját védelmükre megírta az *Apologiát*, amelynek szövege nem maradt ránk. Február 22. és április 19. között nem vizsgáztak Dézsi Márton tanítványai az enyedi kollégiumban, de utána továbbra is változatlanul zajlottak a viták az ítélethozatalig. Az 1673. június 16-án megtartott radnóti zsinaton mondtak felettük ítéletet. A zsinat végzéseit a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban található kézirat őrizte meg,⁸ amelyet Zoványi Jenő is közölt.⁹ Kapi György közbenjárására Dézsi Márton tovább folytathatta oktatói tevékenységét az enyedi kollégiumban. Míg Dézsi Radnóton volt, június 7. és június 27. között elmaradtak a disputációk a kollégiumban, de utána ugyanolyan rendszerességgel tartották meg azokat. Így elmondható, hogy Dézsi Márton ugyanúgy tanított tovább, mint azelőtt, különösebb retorziók nélkül. A radnóti zsinat körülményeit és politikai hátterét Simon József helyezi új alapokra egy eddig elfeledett források nyomán egy hamarosan megjelenő könyvben. Coccejanizmusa miatt 1684–1685-ben ismét vitába keveredett Pósházi Jánossal. Pósházi János *Syllabus*ában cáfolta Coccejus, Descartes és Dézsi Márton tanait. Bod Péter az alábbi anekdotát jegyezte le a történeletről:

„Erről a Syllabusról az a beszéd maradt fenn, hogy mikor Pósházi Fejér-várról Kolosvárra küldötte a Tipográfiaiba, a Deákok Enyeden bé-tértek a Kollégiomba esmerőjökhöz, ott vendégeskedtek; azonban az Enyedi Deákok észre vévén mi vagyon a Tarisnyájokban, titkon ki-vették, egy más között árkusonként fel osztván, szaporán le-írták; addig mások a Fejér-vári Deákokat, hogy észre ne vegyék, vendéglétek, vissza tévén titkon, el-mentek véle. Ezek pedig Dési Mártonnak által-adták, s a míg a könyv a Tipográfiaiból ki jött, addig Dési Márton-is az ellene-való írást Deákúl és Magyarúl el-készítette, és helytelen vádoló írásnak a Pósházi Syllabusát meg-mútatta.”¹⁰

Dézsi Márton latin nyelven írott *Replicája* és magyar nyelven írott összefoglalása (*Summája az Pósházi uram Syllabusára való Replicának*) másolatban terjedt a kor

⁸ P. Szathmáry Károly (összeáll.): *A nagyenyedi ev. ref. Bethlen főtanoda történelmi levéltára, I. kötet*, nr. 35, Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár.

⁹ Zoványi Jenő: A radnóti zsinat végzése. In: *Protestáns Közlöny XIX (1889/38)*, 344–345.; (1889/39), 362–164.

¹⁰ Bod Péter: *Magyar Athenas avagy az Erdélyben és Magyar-Országban élet tudós embereknek, nevezetesebben a kik valami, világ eleibe botsátott írások által emlékezeteket fen-hagyták historiájok...* 67.

szokásainak megfelelően. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában két korabeli másolatot őriznek. Mindkettő 1685 körül keletkezett, és Simon József szóbeli közlése szerint az MS 46 jelzetű direkt másolata a másiknak.¹¹ A másik példány Felfalusi József tulajdonában volt, aki Bethlen Miklós udvarában volt nevelő ekkor, és valószínűleg patrónusa felkérésére készített másolatot róla.¹² Nagy Levente állításaival ellentétben a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban továbbra is megtalálható Dézsi Márton Pósházi Jánoshoz írt válaszának magyar nyelvű kivonata.¹³ A kötés nélküli, 1687-ben készült másolat nem tartalmazza a latin nyelvű replicát. Valószínűnek tartjuk, hogy eredetileg egy nagyobb, bekötött kézirat részét képezhette. A kézirat másolója G. B. monogrammal jelölte magát a végén.¹⁴ 1687-ben Balogh és Budai György is subscribált az enyedi kollégiumban, illetve a korábbi diákok között is találunk ilyen monogrammal rendelkezőt, így a másoló kilétének megfejtéséhez nem kerültünk közelebb.¹⁵ Nyomatásban csak üdvözlőversei és a már említett leideni disputációja jelentek meg. Magyar nyelvű üdvözlőverse jelent meg Pápai Páriz Ferenc *Pax animae* című kötetében (RMK I. 1246). Latin nyelven Csúzi Cseh Jakabhoz (RMK II. 958), Eszéki Istvánhoz (RMK III 2340) és II. Apafi Mihály beiktatására (RMK II 1541) írt üdvözlőverset. Valószínűleg ő a szerzője vagy szerkesztője az 1677-ben Osdolai Kun István által Kolozsváron kiadott *Hét napi Uti-Társ* című imakönyvnek (RMK I. 1214). Gyászbeszédet tartott Pápai Páriz Ferencné (1685), Bánffy Dénesné és Apafi Mihályné (1688) felett.¹⁶ 1691. június 24-én hunyt el.

A kéziratról

A tanulmány fő forrása egy kézirat volt, amely tartalmazza többek között a Dézsi Márton előadásairól készült jegyzeteket és az 1671 és 1676 között nála vizsgát tett diákok és opponensek nevét, a vizsga dátumát és a tételeket. A kézirat

¹¹ Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Egyházi és Bölcsészeti kéziratok ms. 46.

¹² Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Egyházi és Bölcsészeti kéziratok ms. 16.

¹³ Nagy Levente: Bethlen Miklós és az erdélyi coccejanizmus a 17. század második felében. In: Balázs Mihály – Bartók István (szerk.): *A felvilágosodás előzményei Erdélyben és Magyarországon (1650–1750)*. Szeged 2016, 189.

¹⁴ P. Szathmáry Károly (összeáll.): *A nagyenyedi ev. ref. Bethlen főtanoda történelmi levéltára, I. kötet*, nr. 40, Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár.

¹⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *Nagyenyedi diákok 1662–1848*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1979, 111–112.

¹⁶ Varga Imre (s. a. r.): *Régi Magyar Költők tára XVII. század 11. Az első kuruc mozgalmak korának költészete (1672–1686)*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1986, 827.

jelenleg a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár Ms 146 jelzete alatt található. A kisméretű kötet (10x16x6 cm) 1000 oldalt tartalmaz. Másolója Szilágyi Zilahi István. Majd kétszázig évig ismeretlen tulajdonosok őrizték a kéziratot, míg nem 1858-ban a rumén származású Bacsilla Elek tulajdonába került, aki Alvincen született. 1873-ban a marosvásárhelyi *Székelyföld* című lapnak volt a munkatársa, majd 1874. április 5-től szeptember 13-ig szerkesztője. Írásai a *Magyarország és a Nagyvilág*, *Hazánk s a Külföld* és a *Kolozsvári Közlönyben* jelentek meg. 1874-ben hunyt el Alvincen.¹⁷ Egy későbbi, 20. századi bejegyzés szerint Istvánffy Gyulához került a kézirat. Istvánffy Gyula személyében az 1857-ben Marosújváron született festőt véljük felfedezni. Nagy valószínűséggel az ő adománya révén került a könyvtár állományába. A kéziratról elsőként Musnai László tudósított, de az utóbbi nyolcvan évben sajnos teljesen elkerülte a kutatók figyelmét.¹⁸ Jelen esetben csak a kéziratban szereplő diáknévsort közöljük, illetve felhívánk a kutatók figyelmét a további kutatási lehetőségekre.

A kézirat Johannes Coccejus *Moreh Nebochim utilitas districtionis duorum vocabulorum scripturae* című művének másolatával kezdődik, amely eredetileg 1666-ban jelent meg nyomtatásban Leidenben. A másolat követi az eredeti, nyomtatott szöveget, csak a görög bibliai idézeteket hagyta ki. Ennek pótlására készült a másolat végén szereplő bibliai locusok jegyzéke, amelyet később kivágtak a kéziratból. Következik a Héber levél egyes helyeinek kommentárja, majd különböző szentírásbeli textusok, teológiai kifejezések és fogalmak értelmezése. Utána következik a Dézsi Márton előadásairól készült jegyzet Mózes ötödik könyvéről, majd Dániel könyvének egyes locusai és más szentírásbeli helyek magyarázata. Szilágyi Zilahi István feljegyezte az 1671 és 1676 között Dézsi Mártonnál vizsgát tett diákok és opponenseik névsorát, illetve a vizsgáteleket. A következő két oldalon a Dézsi Márton 1673. október 23-i előadásáról készült jegyzet olvasható. A kézirat további részében a Dézsi Márton *Amesius Medulla* című munkája alapján tartott előadás jegyzetei olvashatóak 1673-ból. Dézsi Mártonnak nyomtatásban nem jelentek meg művei, kéziratai elvesztek vagy lappanganak. Így a most bemutatott kézirat értékes forrásként használható Dézsi saját teológiai nézeteit illetően is.

¹⁷ Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. I. kötet. Kiadja Hornyánszky Viktor Akad. Könyvkereskedése, Budapest 1891, 323.

¹⁸ Musnai László: „Moreh Nebochim”. In: *Theologiai Szemle* XVII (1941/2), 100–105.

Szilágyi Zilahi István

A kézirat másolója és első tulajdonosa Szilágyi Zilahi István volt, aki 1650-ben született, neve alapján feltételezzük, hogy Zilahon.¹⁹ 1668. február 1-én subscribált a nagyenyedi kollégiumban.²⁰ Tanulmányait a Kolozsvári Református Kollégiumban folytatta, ahol a *migravit* jelzőt illesztették neve mellé.²¹ 1672. október 24-én ismét aláírta az enyedi kollégium törvényeit.²² Az enyedi matrikolában mindkét esetben feljegyezték, hogy megválasztották contrascribának, és a holland akadémiákon tanult tovább. Így biztosan állíthatjuk, hogy ugyanazon személyről van szó. Feltételezzük, hogy Dézsi Márton személye miatt tért vissza Nagyenyedre, ahol a professzor előadásait, heti disputációit buzgón követte a kézirat tanúsága szerint.

1673-ban Nadányi János professzor ellen panaszlevelet írtak a kollégium diákjai, amelyet a kollégium kurátorainak címeztek. A vizsály nem új keletű, már 1671-ben, Csengeri István halálakor is elégedetlenkedtek a diákok. Ekkor Apafi Mihály fejedelem Dézsi Márton tanári kinevezésével csitította el a vizsályt.²³ Az 1673. április 3-i levelet Teleki Sándornak, a kollégium kurátorának címezte Jánki Márton, senior. Az aláírók között találjuk Dézsi Márton több tanítványát is Gidófalvi Gálgyor Balázs, Rácböszörményi János, Szilágyi Mihály, Zilahi Márton, K. Vásárhelyi János, Eperjesi András, Baczoni István, Mikelaki (Várad) Eötves Gáspár, Kis Kaposi István, Gönczi István, Misztótfalusi Kis Miklós, Sarkadi Ferenc, Vizaknai U. Lázár, Vizaknai V. Mihály, Komáromi János, Szilágyi Zilahi István, Tholnai F. György, Rákosi János, Martonfalvi István, Miszti Gáspár, Bikfalvi Péter, Ölyvesi Balázs és Szentkirályi Péter személyében. Nadányi hiányos és a diákok számára elégtelen tanítási módszereit 15 vádpontban ismertették a kollégium kurátoraival egy töredékesen fennmaradt levélben. Egy további levelükben nemcsak Nadányi professzor ellen emeltek szót, hanem karánsebesi társuk, nevezetesen Halici Mihály ellen is. Halici Mihály a diáktársai elmondása szerint Nadányi professzorral szövetkezve igyekezett megkeseríteni diáktársai mindennapjait. Konfliktusuk pontos okát nem ismerjük, de a történet végül Halici kollégiumból való kiűzetésével zárult.²⁴ Az enyedi matrikolában a kollégium pestiseként emle-

¹⁹ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 1412.

²⁰ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 99.

²¹ Herepei János: A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából. In: Uő: *Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez III.* Budapest–Szeged 1971, 347.

²² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²³ P. Szathmáry Károly (összeáll.): *A nagyenyedi ev. ref. Bethlen főtanoda történelmi levéltára, I. kötet*, nr. 28, Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár.

²⁴ Dézsi Lajos: Nadányi János történetiró életéhez. In: *Irodalomtörténeti Közlemények X.*

gették (*Catilina, Coll. Pestis, exturbatus*).²⁵ Nagy Levente ezt úgy értelmezte, hogy Halici nem volt a coccejanizmus követője, hanem a konzervatív orthodoxok táborát erősítette.²⁶

Halici gazdag könyvtárában megtalálható volt Coccejus *Summa theologiae ex scripturis repetita* (Genf, 1665) című könyve is, amelyet jelenleg a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára őriz.²⁷ Lapszéljegyzetek híján azonban nem tudjuk biztosan, hogy Halici mennyit olvasta azt, illetve egyetértett-e annak tartalmával. Mivel az egész coetust nem lehetett a kollégiumból száműzni, a panaszlevelek értelmi szerzőit nevezték meg a kurátorok ítélethozatalukban, nevezetesen Jánki Márton, Rácböszörményi Jánost, Kis Kaposi Istvánt és Szilágyi Zilahi Istvánt, akik „*ex gratia curatorum*” elkerülték a kollégiumból való száműzetést. Nadányi professzor esetében vizsgát rendeltek el logikából és héber nyelvből a kurátorok és neves teológusok jelenlétében, hogy meggyőződjenek tanítási módszereinek alkalmatosságáról. 1674-ben azonban a diákok ismét panaszt emeltek Nadányi ellen. Első alkalommal a kurátorok jóindulatából a Nadányi professzor ellen ágálók tovább folytathatták tanulmányaikat a kollégiumban, de egy datálatlan levél tanúsága szerint második alkalommal már nem voltak ilyen elnézőek velük szemben. Szilágyi Zilahi Istvánt, Rákosi Jánost és Martonfalvi Istvánt kicsapták a kollégiumból.²⁸

Gyanítjuk, hogy diáktársaik könyörgő levele célt ért, mivel mindhármuk nevét megőrizte az enyedi matrikola. A korabeli gyakorlat szerint a kicsapott diákok nevét kitörölték az anyakönyvekből, vagy, mint Halici esetében, valami gyalázatosat írtak a neve mellé. Szilágyi Zilahi István Dézsi Márton Enyedre kerülésétől egészen peregrinációjának kezdetéig, 1676 végéig feljegyezte a heti disputációk tételeit. Ezek tanúsága alapján nem szünetelt kollégiumi oktatása. A másik opció az volna, hogy 1676 után száműzték a kollégiumból, de ennek ellentmond az a tény, hogy Rákosi János 1675. december 4-én jelenik meg utoljára Dézsi disputáján. Mivel Rákosi 1667-ben subscribált, így valószínű, hogy 1675-ben befejezte kollégiumi tanulmányait. Sajnos további életútját nem ismerjük. Végül 1678-ban, egy álhír terjesztésével sikerült Nadányi professzortól is megszabadulniuk, aki Magyarországra menekült.²⁹

(1900/1), 66–75.

²⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

²⁶ Nagy Levente: *Lehetséges küldetés? Hitek és tévhitek a román reformáció körül*. ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest 2013, 151.

²⁷ Jelzete: M 1244. Köszönöm Kurta József segítségét a kötet azonosításában.

²⁸ Dézsi Lajos: *i. m.* 76–79.

²⁹ P. Szathmáry Károly: *A Gyulafehérvári-Nagyenyedi Bethlen-Főtanoda története*. Nagyenyed 1868, 86.

Szilágyi Zilahi István 1677-ben, majd 1678-ban iratkozott be az Utrechti Egyetemre, ahol Frans Burmann elnöklete alatt disputált (RMK III. 2942). 1679-ben Christoph Wittich elnöklete alatt védte meg disputációját Leidenben (RMK III 2991–2992). Többek között egykori tanárainak, Dézsi Mártonnak, Csernátoni Pálnak, Nadányi Jánosnak, illetve Pápai Páriz Ferencnek, Jánki Mártonnak ajánlotta értekezését. 1679-ben az Amszterdami Egyetemre is beiratkozott,³⁰ ahol szeptember 10-én Hodosi Sámuel album amicorumát írta alá.³¹ Németalföldi disputációi nyomán Zoványi haladó szellemű coccejanistának írta le.³² Kézirata mindezt megerősíti, és bizonyítja, hogy már itthon magába szívta Coccejus tanait, ami peregrinációja során csak tovább erősödött.

Hazatérte után 1680-tól Alvincen, majd 1691-től Marosvásárhelyen szolgált lelkészként. 1695-ben, Misztótfalusi Kis Miklós nyomdájában jelent meg Kálvin genfi kátéjának második magyar nyelvű kiadása. A fordító személyében Ósz Előd Szilágyi Zilahi Istvánt azonosította. 1700-tól Nádudvari Péter lett a marosvásárhelyi református egyházközség lelkésze, így valószínűleg ekkor távozott utolsó szolgálati helyére, Gyulafehérvárra. A Kolozsvári Királyi Lyceum egykori könyvtárában található Kálvin-levelezés 1597-es kiadásában Kiséri György feljegyezte, hogy Zilahi István 1704-ben hunyt el Gyulafehérváron.³³ Ezt a tényt erősíti meg a Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtárban lévő, Rácböszörményi János emlékére írt gyászverseket tartalmazó kötetben levő bejegyzés is, amit egykori tulajdonosa, Bihari András jegyzett le.³⁴

Disputációk

A disputációk először az egyetemeken honosodtak meg, majd később a kollégiumokban is alkalmazták őket didaktikai céllal. Egy tudományos tétel megvitatását jelentette, amely előre meghatározott szabályok szerint zajlott le. A kijelölt tételeket a védő (defendes, respondens) ismertette, amelyre a bíráló (opponens) adott ellenérveket. A Dézsi Márton elnöklete alatt megtartott disputációkon egy

³⁰ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 1412, 2472, 2854.

³¹ http://iaa.bibl.u-szeged.hu/index.php?page=browse&entry_id=952 (megnyitva: 2022. okt. 27.)

³² Zoványi Jenő: *A coccejanizmus története*. Budapest 1890, 137.

³³ Ósz Sándor Előd: A genfi káté 1695-ös kolozsvári kiadásáról. In: Gér András László – Jenői Péter – Zila Gábor (szerk.): *„Hiszek, hogy megértsem!” Konferenciakötet*. Károli Gáspár Református Egyetem–L'Harmattan, Budapest 2015, 241–244.

³⁴ Jelzete: Hung 176/13.

respondens és három opponens diák vett részt. 54 diák csak opponensként, míg 58-an respondensként és opponensként is részt vettek a vitákon. Ezekon a vizsgákon a diák bizonyíthatta rátermettségét, felkészültségét a témában, gyakorolhatta a nyilvános felszólalást és a logikai érvelést is.³⁵

A disputációkat néhány kivételtől és az iskolai szünetektől eltekintve heti rendszerességgel tartották meg a szerdai napokon. A filozófiatanár kötelességeként jelölték meg a disputációk felügyeletét a szerdai vagy szombati napokon a marosvásárhelyi „*litteraria Comissio*” 1769-es jelentésében is. Így elmondható, hogy ez a szokás nem változott az azóta eltelt száz évben sem.³⁶

A kézirat 129 vita tételeit tartalmazza. Egy disputáció átlagban 5-8 tételt tartalmazott, de néha akár 11 tételig is felment a számuk. Dézsi Márton a helvét hitvallásról, a heidelbergi katekizmusról, Amesius³⁷ és Coccejus³⁸ teológiájáról tartott előadást. Amesius már Apáczai Csere Mihály is tanította a gyulafehérvári Collegium Academicumban 1658-ban.³⁹ Coccejus első erdélyi követői között azonban Dézsi Márton tiszteletük meg. Az enyedi könyvtár állományában Amesius könyvéből nyolc példányt is találunk. Amesius könyvének nyolc példánya szerepel a könyvtár katalógusának 263-ik és 273-ik tétele alatt is, így valószínű, hogy hibásan kétszer tüntették fel ugyanazon példányokat.⁴⁰ Coccejus *Summa doctrinae de Foedere et testament Dei* című könyve is megtalálható volt az enyedi kollégium könyvtárában.⁴¹ Emellett még megtalálható Coccejus öt bibliamagyarázata és *Iudaicarum responsionum & quaestionum consideratio* (Amszterdam, 1662) című munkája is.⁴² Az 1679 és 1680 fordulóján készült első könyvjegyzéket egy töredékes, nem teljes katalógus követ. Itt más polcon feltüntetve Coccejus összes műveinek nyolckötetes kiadása⁴³ szerepel.⁴⁴

³⁵ Kimpián Annamária: A Teleki Téka disszertációgyűjteménye. In: Bányai Réka (szerk.): *A Telekiek és a kultúra. Tanulmánykötet.* Marosvásárhely 2017, 225–229.

³⁶ P. Szathmáry Károly: *i. m.* 187.

³⁷ Amesius, Wilhelm: *Medulla theologica...*

³⁸ Coccejus, Johannes: *Summa doctrinae de Foedere et testament Dei...*

³⁹ Bethlen Miklós: Bethlen Miklós élete leírása magától. In: W. Windisch Éva (szerk.): *Kemény János és Bethlen Miklós művei.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1980, 552.

⁴⁰ Monok István – Németh Noémi – Tonk Sándor (s. a. r.): *Erdélyi könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely.* Scriptorum Kft., Szeged 1991, 158–159.

⁴¹ Uo. 163.

⁴² Uo. 160, 163.

⁴³ Coccejus, Johannes: *Dum viveeret, S. S. Theol. Doct. Ac Professoris in Academia Lugdunensi Batavia opera omnia theologica. Exegetica. Didactica. Polemica. Philologica: Divisa in Octo Volumina.* Amstelodami 1675.

⁴⁴ Monok István – Németh Noémi – Tonk Sándor (s. a. r.): *i. m.* 169.

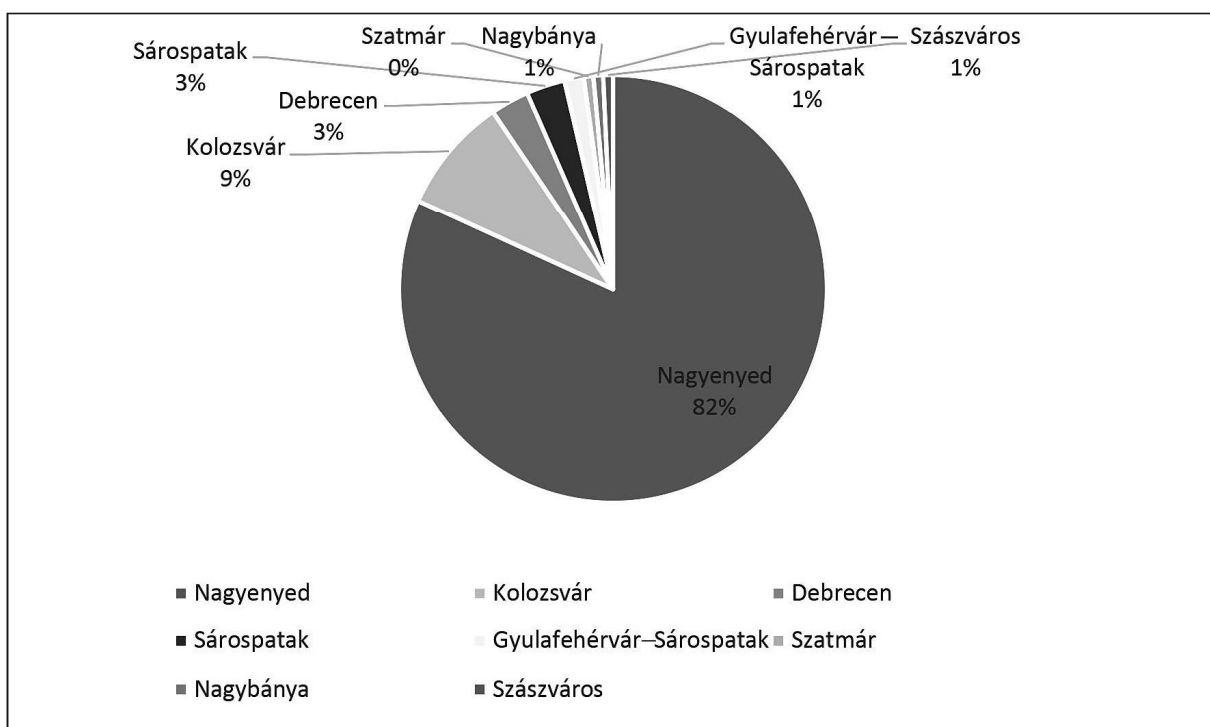
A diákok

1671 és 1676 között összesen 131 diák subscribált a nagyenyedi kollégiumban. A kézirat 112 diák nevét tartalmazza. Ebből huszonnégyen nem írták alá a nagyenyedi kollégium törvényeit, közülük tizenketten nemes család sarjai. A főúri diákok nem voltak kötelesek aláírni a kollégium törvényeit és tógát öltetni. „*Publikusokként*” nem a kollégiumban laktak, hanem a városban béreltek szállást.⁴⁵ A kézirat tanúsága szerint a nemes ifjak is ugyanúgy részt vettek a vizsgákon, mint tógás társaik. Bánffy Pál négy alkalommal vizsgázott, és három alkalommal volt opponens, míg Béli Kelemen háromszor volt respondens és nyolc alkalommal opponens. Nemes János pedig öt alkalommal felelt Dézsi Márton tételeire, és négyszer volt opponens.

A diákok Kolozsvárról, Debrecenből, Marosvásárhelyről, Gyulafehérvárról is jöttek tanulni Nagyenyedre. Bod Péter így emlékezik meg Dézsi Márton és Csernátoni Pál hírnevéről: „*Tanulását elsöben folytatta a' Kolósvári, már akkor el-hiresült Nemes Kollégyiomban. Annakutánva, a' Tsernátoni Pál' és Dési Márton' nagy híre el-vonta ötet az Enyedi Mu'sák szállásokra.*”⁴⁶ Elmondható az is, hogy 1674-ben, a radnóti zsinat után háromszor több diák írta alá az enyedi kollégium törvényeit. Míg 1673-ban 12 diák subscribált, addig 1674-ben 47-re emelkedett a számuk. Kétséggkívül Kolozsvárról érkezett a legtöbb diák Nagyenyedre továbbtanulás céljából. Tizenketten mindkét kollégiumban tanultak. Néhány esetben azonban fordított volt a migráció, Enyedről mentek Kolozsvárra. Heten Marosvásárhelyről, hárman Sárospatakról érkeztek. A gyulafehérvári–sárospataki kollégium két diákja, míg a szatmári, nagybányai és szászvárosi kollégiumból egy-egy diák tanult tovább Nagyenyeden. 1671. július 24-től 1672. január 17-ig szünetelt az oktatás a Sárospataki Református Kollégiumban, majd Gyulafehérváron működött tovább a Collegium Academicum épületében. A két kollégium között érdekellentét volt, ami hitvitákba torkollott, de elsősorban gazdasági okok álltak a háttérben. A diákok számára azonban előny volt, hogy két ilyen hírneves oktatási intézmény van egymáshoz közel, és mindkét helyen felkészült professzoroktól tanulhatnak. Innen négyen folytatták tanulmányaikat a Debreceni Református Kollégiumban.

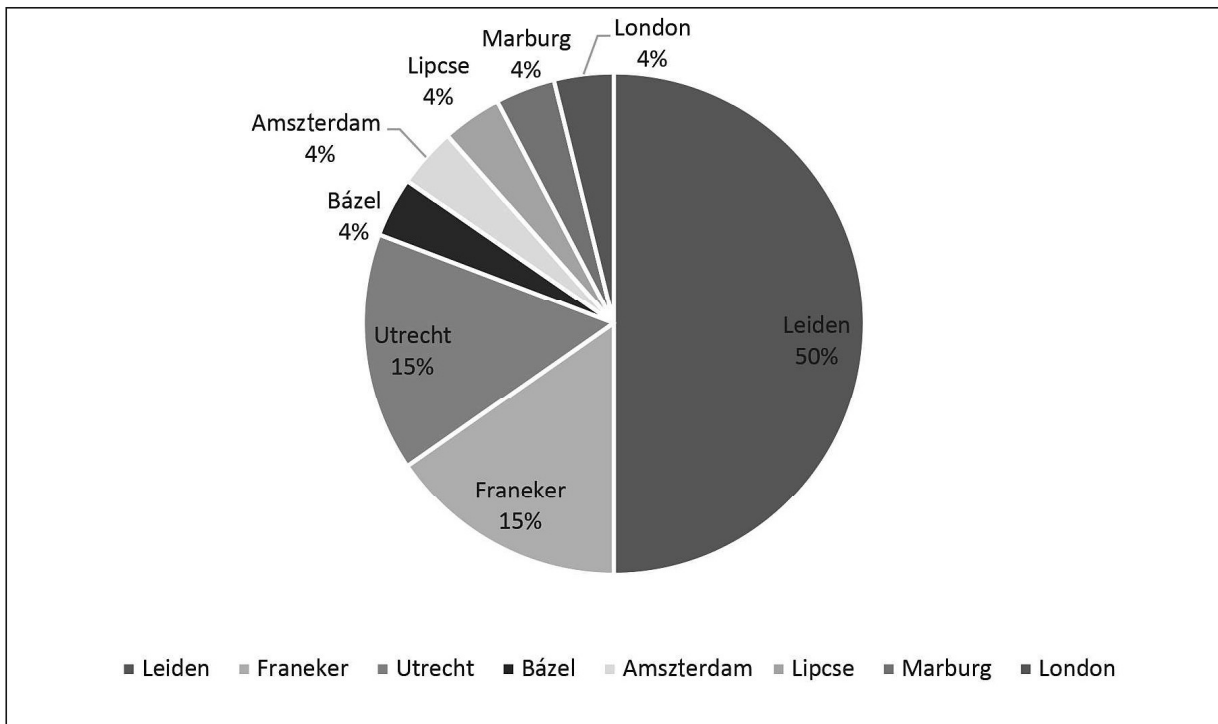
⁴⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 24–25.

⁴⁶ Bod Péter: *Smirnai Szent Polikárpus ...* [Nagyenyed 1766], 166–167.

Összesen tizenöt diák peregrinált. Az Enyeden történt subscribálásuk és az egyetemre való beiratkozásuk között legkevesebb 4, legtöbb 12 év telt el. Az átlag azonban 6-8 év volt. A továbbtanulás fő helyszínéül egyértelműen Hollandia dominált. Míg 1623 és 1671 között 331 magyar diák iratkozott be a Leideni Egyetemre, addig 1672 után ez a szám több mint a felére csökkent (131).⁴⁷ 1672 után az összes németalföldi egyetemen visszaesett a magyar diákok létszáma. Az enyedi diákok körében azonban továbbra is kedvelt peregrinációs helyszínnek számított, tizenhárman tanultak tovább Leidenben, négyen-négyen az utrechti és a franekeri egyetemeken. Ketten Bázelen, míg Amszterdamban, Margburgban, Londonban, Lipcsében egy-egy diák tanult rövidebb-hosszabb ideig. Egy diák több egyetemen is megfordult peregrinációja során. Fejérvári István és Pápai Páriz Ferenc orvosi tanulmányokat folytattak, míg a többi diák a teológiai fakultásra iratkozott be. A peregrinusok nagy része 1679 és 1684 között tartózkodott a külföldi egyetemeken. Rácböszörményi Jánost és Pápai Páriz Ferencet a korai indulók között találjuk, 1672 és 1676 között.

⁴⁷ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* 19.

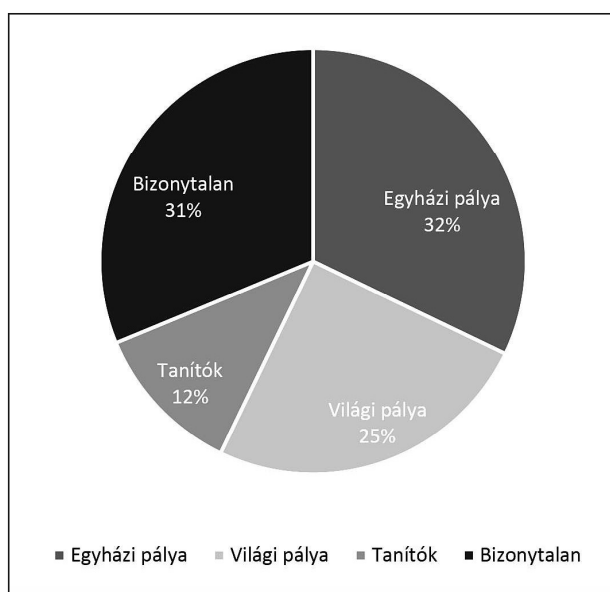
Leiden közkedveltsége a diákok körében Dézsi Márton kapcsolatainak is tulajdonítható, aki négy évig volt Coccejus professzor tanítványa, és peregrinációjának vége egybeesik tanárának halálával (1669). Feltételezzük azonban, hogy jó leideni kapcsolatai megmaradtak Coccejus halála után is, ami segítette diákjai továbbtanulását. Dézsi Márton külföldi kapcsolatai és itthoni munkássága egyaránt további kutatásokat igényel. Az enyedi diákok számára csak 1715-től vált elérhetővé a leideni stipendium, ami évente két enyedi diák továbbtanulását biztosította.⁴⁸ Feltételezzük, hogy már korábban is létezett egyfajta támogatási rendszer a magyar diákok részére a Leideni Egyetem részéről, de nincsenek forrásaink róla erre az időszakra vonatkozóan.⁴⁹

Teleki Mihály jelentős szerepet vállalt a diákok külföldi tanulmányútjának finanszírozásában, Fejérvári István, Füsü Lőrinc, Gidófalvi Gálgyor Balázs és Várallyai Dániel az ő támogatásával folytatta egyetemi tanulmányait. Eddig összesen tizenöt diákról van tudomásunk, akik az ő támogatásával peregrináltak. Bod Péter

⁴⁸ Gudor Kund Botond: A nagyenyedi kollégium nemzetközi kapcsolatai a 17–18. században: az újkori református lelkészképzés kihívásai. In: Kolumbán Vilmos József (szerk.): *A reformációs öröksége. Egyháztörténeti tanulmányok*. Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2018, 481.

⁴⁹ Miklós Ödön: Magyar diákok a leideni Staten College-ben. In: *Theologiai Szemle* IV. (1928/1–2), 290–293.

tudósítása szerint tizennyolc év alatt tizennyolc peregrinust támogatott.⁵⁰ Teleki Mihály támogatása ennél jóval sokrétűbb volt. Jelentős összegekkel és természetbeni juttatásokkal látta el a nagyenyedi, a kolozsvári és a gyulafehérvári–sárospataki kollégiumokat, nem feledkezve meg a kisebb székelyudvarhelyi és marosvásárhelyi kollégiumokról sem. A nagyenyedi kollégiumnak évenként száz forintot adott, illetve havi rendszerességgel négy alumnust támogatott egy-egy forinttal, és az étkeztetésükhöz is hozzájárult.⁵¹ Teleki Mihály legnagyobb fia, Jankó és testvérei szintén a nagyenyedi kollégiumban tanultak tovább. A kollégium tehetséges diákjai közül választott melléjük tanítót. Teleki Jankó praeceptorai Ölyvesi Balázs, Várallyai Dániel és Szenczi István voltak.

Próbáltuk felvázolni a diákok további életútját is. Harmincöt esetben nem találtunk információt arra vonatkozóan, hogy hol helyezkedtek el a kollégiumi tanulmányok befejezése után. Legnagyobb számban, harminchatan az egyházi pályán helyezkedtek el, és lelkipásztorként szolgáltak különböző gyülekezetekben. Tizenhárom diákról tudjuk, hogy csak mesterként dolgoztak, vagy legalábbis nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy lelkészként is tevékenykedtek. Huszonnyolcan világi pályára léptek, és a kisebb, illetve nagyobb

kancellária írnokai, a fejedelmi tábla ülnökei, fősipánok, főbírák lettek. Köszönhető mindez a nemesi családból származó tanulók nagy számának, illetve annak, hogy a diákok egy része egykori pártfogójuk szolgálatába szegődött.

Az alábbiakban a Dézsi Mártonnál vizsgát tett diákok névsorát közöljük, a disputáción való részvétel időpontjával és rövid életrajzi adataikkal.

⁵⁰ Bod Péter: *Magyar Athenas avagy az Erdélyben és Magyar-Országban élt tudos embereknek, nevezetesebben a'kik valami, világ eleibe botsátott írások által esméretesekké lettek, s' jo emlékezeteket fen-hagyták historiájok ...* (Az ajánlásban olvasható, a 2–3. oldalon.)

⁵¹ Szalai Ágnes: A neveléspártoló Teleki Mihály. In: Tötös Áron (szerk.): *Fejezetek Erdély történetéről*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2018, 119–121.

Melléklet

1. Alvinczi András

Opponens: 1672. február 10. Nemes származású diák, nem szerepel az enyedi diáknévsorban. Pápai Páriz Ferenc volt a magántanítója az enyedi kollégiumban (1664, 1670).⁵² 1676-ban a kisebb kancellária írnoke.⁵³ 1684. május 14-én temették el Szentmargitán.⁵⁴

2. Apáczai János

Opponens: 1673. december 6. 1670. november 15-én subscribált Nagyenyedén.⁵⁵

3. Apáczai Péter

Respondens: 1674. április 25, 1675. szeptember 11. Opponens: 1673. november 22., 1674. február 21., 1674. november 14., 1675. február 2., 1675. szeptember 11., 1675. november 13., 1675. november 27. 1667-től a Marosvásárhelyi Református Kollégium diákja, 1670 és 1672 között senior.⁵⁶ 1673. augusztus 23-án subscribált Nagyenyedén, és Béldi Pál tanítója volt.⁵⁷

4. Baczoni István

Respondens: 1674. január 10., 1676. március 4., 1676. szeptember 9. Opponens: 1672. július 13., 1672. augusztus 31., 1672. december 17., 1673. augusztus 30., 1676. február 26., 1676. május 6. 1669. március 28-án subscribált Nagyenyedén. Tanulmányai végeztével balázsfalvi rektor lett.⁵⁸

5. Bágyi Mihály

Opponens: 1674. november 14. 1670. szeptember 22-én subscribált Nagyenyedén.⁵⁹

6. Balogh László

Respondens: 1672. január 6. Opponens: 1672. február 17., 1672. április 4. Hunyad vármegyei nemes, nem írta alá a kollégium törvényeit. 1674 decemberé-

⁵² Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*. Kriterion, Bukarest 1977, 141, 143.

⁵³ Trócsányi Zsolt: *Erdély központi kormányzata 1540–1690*. Budapest 1980, 365.

⁵⁴ Pápai Páriz Ferenc: *i. m.* 173.

⁵⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

⁵⁶ Tonk Sándor: *A Marosvásárhelyi Református Kollégium diáksága 1653–1848*. Szeged 1994, nr. 350, 392, 446, 484.

⁵⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

⁵⁸ Uo. 100.

⁵⁹ Uo. 101.

ben I. Lipóthoz küldték. 1686-ban a deputatio tagjai között találjuk.⁶⁰ 1690–1694 között a királyi tábla ülnöke, 1691 végén Bethlen Miklós főbizottsága alatt segítkezik a hadellátás ügyeiben. 1700-ban hunyt el.⁶¹

7. Bánffy Pál

Respondens: 1674. május 2., 1674. augusztus 29., 1675. január 9., 1675. július 17. Opponens: 1674. április 4., 1675. január 30., 1675. május 22. Nemes ifjú, nem szerepel a diáknévsorban. 1687-ben a deputatio tagja, Teleki Katalin férje.⁶² Édesapja Bánffy Zsigmond, aki négy tanuló számára tett alapítványt a nagyenyedi kollégiumban. Fia szintén négy diák tanulását segítette elő.⁶³

8. Barátosi János

Opponens: 1673. november 15., 1674. február 21. 1669. június 21-én subscribált Nagyenyeden.⁶⁴ 1690-ben Magyarlapádon lelkipásztor.⁶⁵

9. Barátosi Mihály

Opponens: 1673. november 8., 1674. március 7. Nem szerepel a nagyenyedi diáknévsorban. Tanulmányait Kolozsváron is folytatta. 1678-ban Szászfülöpösön prédikátor.⁶⁶

10. Béldi Kelemen

Respondens: 1675. február 27., 1675. május 22. 1676. április 22. Opponens: 1674. június 20., 1675. február 2., 1675. szeptember 11., 1675. október 20., 1675. május 1., 1675. szeptember 11., 1676. január 15., 1676. február 13. Nemes családból származik, nem szerepel a diáknévsorban. 1670-ben Pápai Páriz Ferenc volt a magántanítója. Béldi Pál háromszéki főkapitány fia.⁶⁷

11. Benedek Márton

Opponens: 1675. május 22. Nem szerepel a diáknévsorban.

12. Bihari P. János

Respondens: 1676. december 2. Opponens: 1675. május 22., 1675. augusztus 28., 1676. április 29., 1676. augusztus 19., 1675. április 26-án subscribált

⁶⁰ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 150.

⁶¹ Fehér János: *Teleki Mihály udvartartási naplója (1673–1681)*. Entz Géza Művelődéstörténeti Alapítvány, Kolozsvár 2007, 469.

⁶² Trócsányi Zsolt: *i. m.* 151.

⁶³ Pápai Páriz Ferenc: *A gyulafehérvári-nagyenyedi Bethlen-Kollégium alapítása és története*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár 2016, 13.

⁶⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

⁶⁵ Ósz Sándor Előd: *Az Enyedi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1800-ig*. (Kézirat), nr. 41.; MOL P 658 nr. 1934.

⁶⁶ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 343.

⁶⁷ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 143.

Nagyenyeden. Kemény János, László és Simon tanítója volt.⁶⁸ 1683. november 28-án Franekerben teológiai hallgató, majd 1685. május 29-én Leidenben tanult tovább.⁶⁹ 1680. december 5-től nagybányai rektor.⁷⁰

13. Bikfalvi Péter

Opponens: 1672. december 17., 1673. április 19., 1673. július 5., 1673. augusztus 30., 1674. január 17. 1669-ben iratkozott be újra a nagyenyedi kollégiumba.⁷¹

14. Bikfalvi Sámuel

Opponens: 1673. április 19., 1673. december 13., 1674. január 10., 1674. december 19., 1675. május 1. 1667. június 21-én iratkozott be a Marosvásárhelyi Kollégiumba.⁷² 1673. április 10-én subscribált Nagyenyeden.⁷³

15. Bikfalvi Tamás

Opponens: 1673. november 29. 1666. augusztus 13-án subscribált Nagyenyeden, majd rákosdi rektor.⁷⁴ Dévai káplán, marosnémeti, algyógyi (1686–1687) lelképásztor, majd Nagy- és Kisbarcsa udvari lelkésze (1688–1689).⁷⁵

16. Bisztricensis, Andreas Sax.

Opponens: 1672. december 14., 1673. május 10. 1673-ban subscribált, szász nemzetiségű. A kisebb kancelláriában dolgozott.⁷⁶

17. Bordasi Dániel

Opponens: 1673. november 22., 1674. február 28., 1674. április 18., 1674. szeptember 1., 1674. november 7., 1675. február 20. 1668-tól Marosvásárhelyen tanult, ahol 1670-ben praeceptor. 1673. augusztus 17-én az enyedi kollégiumba ment továbbtanulni Apáczai Péterrel, Kibédi Jánossal, Csávási Bálinttal és Bordosi Jánossal együtt.⁷⁷ 1673-ban subscribált Nagyenyeden, majd a kisebb kancelláriában helyezkedett el.⁷⁸

⁶⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

⁶⁹ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 468, 2903.

⁷⁰ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700.* Szeged 1991, nr. 1415.

⁷¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

⁷² Tonk Sándor: *i. m.* nr. 359.

⁷³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

⁷⁴ Uo. 98.

⁷⁵ Kiss István: A Hunyad-Zarándi Református Egyházmegye papjai és tanítói. In: *Református Szemle* 91 (1998/3), 212, 214, 219–220.

⁷⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

⁷⁷ Tonk Sándor: *i. m.* nr. 374, 400, 453, 490.

⁷⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

18. Bölöni Zsigmond

Opponens: 1676. december 16. 1674. április 17-én subscribált Nagyenyeden.⁷⁹ Bekekeresztúron (1687), Makfalván, Nyárádszentimrén (1710–1712), Nyárádszentannán (1713–1716) volt lelkész.⁸⁰

19. Causai, Petrus

Opponens: 1674. február 28. Tanult Kolozsváron,⁸¹ majd 1673. október 16-án a gyulafehérvári–sárospataki kollégium diákja lett.⁸² 1674-ben Nagyenyeden subscribált.⁸³ Baranyában volt lelkész.

20. Cserneli, G.

Opponens: 1672. január 27. 1670. november 12-én Johannes K. Czernelj subscribált, így lehet, hogy Zilahi István részéről elírás történt a kézirat másolásakor. 1662-ben a Sárospataki Református Kollégium nemes diákjai között is találunk egy Csernel Györgyöt.⁸⁴

21. Dállyai György [Georgius Th. Dállyai]

Opponens: 1672. február 10. 1666. május 22-én subscribált Nagyenyeden.⁸⁵

22. Darvai Ferenc

Respondens: 1672. május 25. Opponens: 1672. március 9. 1669-ben Sárospatakon tanult, nevét a nemes ifjak között találjuk.⁸⁶ Nem írta alá az enyedi kollégium törvényeit. Bornemissza Kata szolgálatában állt.⁸⁷

23. Dobai János [Johannes Kis Dobai]

Opponens: 1676. november 11. 1675. szeptember 7-én subscribált Nagyenyeden.⁸⁸ A kisebb kancellária írnoka 1682 és 1685 között.

24. Eperjesi András

Respondens: 1674. szeptember 19., contrascriba, 1674. november 14., contrascriba. 1675. május 1., senior. Opponens: 1671. december 16., 1672. szeptember 7., 1673. április 26., 1674. szeptember 5., contrascriba, 1675. február 20., cont-

⁷⁹ Uo. 103.

⁸⁰ Imreh Barna: Papok, léviták, mesterek a marosi református egyházmegyében a XVII–XIX. században. In: *Egyháztörténet II* (1944/1–2), 148, 154, 155, 162.

⁸¹ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 345.

⁸² Hörcsik Richárd: *i. m.* 117.

⁸³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

⁸⁴ Hörcsik Richárd: *i. m.* 178.

⁸⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

⁸⁶ Hörcsik Richárd: *i. m.* 182.

⁸⁷ Fehér János: *i. m.* 499.

⁸⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 105.

rascriba. 1668-ban subscribált Nagyenyeden.⁸⁹ Pápai Páriz Ferenc szobatársa, később Apafi Mihály tiszttartója lett.⁹⁰

25. Farkasdi János

Opponens: 1671. december 16. Tanulmányait Debrecenben kezdte, ahol 1668-ban subscribált, és az explorator (kémlelő) tisztséget töltötte be.⁹¹ 1671. jún. 29-én subscribált Nagyenyeden.⁹² 1673. július 25-én a gyulafehérvári–sárospataki kollégium diákja lett. Később szilágynagyfalusi tanító.⁹³

26. Fejérvári [Albensis] István

Respondens: 1675. február 2., 1676. november 25. Opponens: 1673. november 29., 1674. május 2., 1674. augusztus 29., 1674. november 28. 1670. július 2-án subscribált, contrascriba, majd senior, Teleki Mihály alumnusa.⁹⁴ 1682. március 11-én a leideni orvosi egyetem hallgatója. 1684. június 23-án disputált (RMK III. 3293.), s avatták orvosdoktorrá. 1688-ban, a nászéjszakáján halt meg.⁹⁵

27. Felsőbányai Péter

Respondens: 1675. december 18. Opponens: 1675. szeptember 25., 1676. április 22., 1676. június 24., 1676. november 25. 1675. május 24-én subscribált Nagyenyeden.⁹⁶ 1680. május 23-án Leidenben teológiai hallgató, ahol 1681. áprilisában disputált (RMK III. 3117.). Hazatérte után lelkész Sándormagyarberkeszen, majd Alsómisztótfaluban, illetve 1699–1708 között nagybányai esperes.⁹⁷

28. Füsi Lőrinc

Opponens: 1676. november 25. 1676. augusztus 16-án subscribált. Könyvtárát a kollégiumnak adományozta.⁹⁸ 1684. augusztus 11-én Leidenben teológiát hallgat. 1684. november 11-én és 1686. február 24-én Leidenben disputált (RMK III. 3294., 3403.). Teleki Mihály alumnusa, disputációját neki ajánlotta. Hazatérte után 1687-ben Visken, 1690-ben Szatmáron, 1693-ban Felsőbányán, 1704-ben Nagybányán, 1710-ben Alsómisztótfaluban volt lelkipásztor. 1708-tól nagybányai esperes.⁹⁹

⁸⁹ Uo. 99.

⁹⁰ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 142.

⁹¹ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 303, nr. 2445.

⁹² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

⁹³ Hörcsik Richárd: *i. m.* 117.

⁹⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101. – Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2883.

⁹⁵ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 2685.

⁹⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

⁹⁷ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 2384. – Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2859.

⁹⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 105.

⁹⁹ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 1544.

nos Gidófalvi Istvánnal, mivel 1676. február 5-én mindketten opponensek voltak. Ilyen névalakban nem szerepel a diáknévsorban.

33. Gönczi István (1650–1712)

Respondens: 1672. július 2., 1672. december 21., 1673. október 25., 1675. február 6., 1675. augusztus 28., contrascriba. 1675. december 4., contrascriba. 1676. február 19., contrascriba. 1676. szeptember 2., senior. Opponens: 1672. január 6., 1672. június 1., 1672. november 23., 1673. január 11., 1673. június 27., 1674. január 17., 1674. május 2., 1675. január 30., 1676. május 6., contrascriba. 1676. augusztus 26. 1669. szeptember 3-án subscribált Nagyenyeden. Béli Kelemen tanítója a kollégiumban.¹⁰⁹ Tanulmányai befejezte után marosvásárhelyi rektor (1677–1680), majd Kutyalván (1680), Bethlenszentmiklóson (1689) és Gógánban (1690–1712) volt lelkész, ahol a Küküllői Református Egyházmegye espereseként is működött.¹¹⁰

34. Halici [Karánsebesi] Mihály

Respondens: 1671. december 9., 1672. november 16. Opponens: 1672. február 17. A kéziratban Karánsebesi Mihályként szerepel, akiben ismertebb nevén Halici Mihályt azonosíthatjuk. Halici karánsebesi születésű, román nemes család sarja. 1665. március 14-én subscribált Nagyenyeden.¹¹¹ Egykori jó barátja, diák-társa Pápai Páriz Ferenc naplójában is Karánsebesi Mihályként szerepel.¹¹² 1667 és 1679 között szászvárosi rektor, majd ismét az enyedi kollégium diákja lett. Az első időmértékes román nyelvű vers szerzője, amely Pápai Páriz Ferenc orvossá avatása alkalmából írt (RMK III. 2649.). Peregrinációját 1674-ben Bázelen kezdte.¹¹³ 1679-ben iratkozott be a Leideni Egyetemre, majd 1694-ben Londonba távozik, ahol 1713 környékén hunyt el.¹¹⁴ Gazdag könyvtárát a Szászvárosi Református Kollégiumnak adományozta.¹¹⁵

¹⁰⁹ Uo. m. 100.

¹¹⁰ Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd – Tóth Levente (összeáll.): *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközségeinek történeti katasztere I. 1648–1800 Ádámos–Dányán*. Koinónia, Kolozsvár 2008, 393.

¹¹¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

¹¹² Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 585.

¹¹³ Hegyi Ádám: *Magyarországi diákok svájci egyetemeken és főiskolákon 1526–1919*. Budapest 2016, nr. 65.

¹¹⁴ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2849.

¹¹⁵ Musnai László: Új adatok Halici Mihály életéhez és hagyatékához. In: *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények IV.* (1960/1–2), 57–81.

35. Jáнки Márton

Respondens: 1672. január 20., 1672. február 17., 1672. augusztus 31., senior, 1672. december 14., senior. Opponens: 1672. január 13., 1672. november 9., senior. 1673. április 26., senior. 1673. november 29., senior. 1665. szeptember 2-án subscribált, contrascriba, majd senior.¹¹⁶ Pápai Páriz Ferenc szobatársa. 1668. június 11-től fogarasi rektor, míg 1669. május 27-én lemondva tisztségéről visszatért a nagyenyedi kollégiumba. 1672-ben Felsőbányán lelkész, itt látogatta meg Pápai Páriz Ferenc útban Boroszló felé.¹¹⁷ Később a Kendefiek udvari papja Malomvízen, 1679-ben Boroskrakkón volt lelkipásztor.¹¹⁸

36. Kazai Sámuel

Opponens: 1676. november 4. 1674. május 12-én subscribált Nagyenyeden.¹¹⁹ 1678. november 17-i végrendeletében 50-50 forintot hagyott a nagyenyedi és a nagybányai iskoláknak.¹²⁰

37. Kendeffi János

Opponens: 1673. április 26. Nemes ifjú, nem szerepel a diáknévsorban. 1670-ben Pápai Páriz Ferenc volt a magántanítója.¹²¹ 1684. május 30-án Teleki Mihály lányát, Krisztinát vette feleségül. Ez alkalomból Szathmárnémeti Sámuel írt latin nyelvű drámát.¹²² Tagja az 1685–1690 közötti deputatiónak.¹²³ A fejedelmi tábla ülnöke (1687–1689).¹²⁴ 1694. március 23-án temették, Misztótfalusi Kis Miklós mondott felette gyászbeszédet, amely 1697-ben nyomtatásban is megjelent.¹²⁵

37. Kézdi Vásárhelyi István

Respondens: 1676. november 18., 1676. február 13., 1676. november 18. Opponens: 1672. január 6., 1674. április 25., 1674. május 23., 1674. szeptember 5., 1674. november 7., 1675. február 2., 1675. február 27. Azonos lehet Kézdivá-

¹¹⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

¹¹⁷ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 142–144.

¹¹⁸ Fejér Tamás: A fogarasi partikuláris iskola fejedelemségkori rektorai. In: *Erdélyi Múzeum* 72 (2010/3-4), 119.

¹¹⁹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

¹²⁰ Thurzó Ferenc: *i. m.* 272.

¹²¹ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 143.

¹²² Herepei János: Szatmár-Némethi Sámuel, mint Tótfalusi ellensége. In: *Uő: Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez III.* Budapest–Szeged 1971, 207–209.

¹²³ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 150.

¹²⁴ *Uo.* 360.

¹²⁵ Jakó Zsigmond: *Erdélyi féniks. Misztótfalusi Kis Miklós öröksége.* Kriterion, Bukarest 1974, 461.

sárhelyi Pap Istvánnal. 1671. december 8-án subscribált, contrasciba.¹²⁶ Haranglábon lelkész (1677–1678–1682).¹²⁷

38. Killyéni Gáspár

Opponens: 1671. december 2. 1670. november 9-én subscribált Nagyenyeden. Újtordán volt rektor.¹²⁸

39. Kis Kaposi István

Respondens: 1673. december 6. Opponens: 1672. január 13., 1672. július 13., 1673. január 18., 1670. február 9-én subscribált Nagyenyeden,¹²⁹ majd 1672. november 19-én újra beiratkozott. Azonos lehet még az 1673. augusztus 9-én beiratkozott Kis Kaposi Istvánnal is.¹³⁰

40. Kóbori Pál

Opponens: 1676. január 29., 1676. május 6., 1676. szeptember 9., 1676. december 2. 1675-ben subscribált Nagyenyeden, a Nádudvari család nevelője.¹³¹ Havadi (1693) és nyárádszentsimoni (1695) lelképásztor.¹³²

41. Komáromi János

Respondens: 1673. május 17., 1674. február 21. Opponens: 1672. március 9., 1672. május 25., 1672. június 22., 1672. július 6., 1673. február 22., 1673. november 8. 1671. november 26-án subscribált.¹³³ Azonos lehet a Teleki Mihály udvarában szolgáló deákkal. Teleki Mihály titkáráként ő azonosította a zernyesti csata másnapján ura holttestét, ahol egyébként ő maga is fogságba került (1690). Később Thököly Imre szolgálatában állt.¹³⁴

42. Komáromi Péter

Opponens: 1676. július 8., 1676. szeptember 2., 1676. szeptember 2. Nem szerepel a diáknévsorban. Talán azonos Komáromi T. Péterrel, aki 1670. november 21-én Sárospatakon subscribált.¹³⁵ A debreceni diáknévsorban több Komáromi Péter is szerepel (1675, 1677, 1679).¹³⁶

¹²⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

¹²⁷ Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd – Tóth Levente (összeáll.): *i. m. II.* 442.

¹²⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

¹²⁹ Uo. 102.

¹³⁰ Uo.

¹³¹ Uo. 105.

¹³² Imreh Barna: *i. m.* 144, 155.

¹³³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

¹³⁴ Fehér János: *i. m.* 49, 555.

¹³⁵ Hörcsik Richárd: *i. m.* 113.

¹³⁶ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 321, 324, 324.

43. Kovács Vásárhelyi Mihály

Respondens: 1673. április 26. Opponens: 1672. január 6., 1672. augusztus 31., 1673. július 5. 1664-ben subscribált Nagyenyeden, kükküllővári rektor.¹³⁷

44. Könczei Ferenc

Opponens: 1673. július 5. Nemes családból származik, nem írta alá a kollégium törvényeit.

45. Krizbai Márton

Opponens: 1674. november 14., 1675. szeptember 25., 1675. december 7., 1676. január 22., 1676. november 18. 1671. január 8-án subscribált Nagyenyeden.¹³⁸ A Matskási család nevelője, majd 1689-től haláláig kóbori lelkész. Végh Pál veje.¹³⁹

46. Kun István

Respondens: 1675. március 6. Opponens: 1674. december 5., 1675. február 6., 1675. szeptember 11., 1675. október 20. Nem írta alá a kollégium törvényeit. Édesapja, id. Kun István (osdolai) Hunyad és Kükküllő vármegyék főispánja, 1663–1693 között a fejedelmi tábla ülnöke, ahol 1678-tól id. Kun Istvánként jelölik, így különböztetve meg az 1677-től a kisebb kancellária írnokaként dolgozó fiától.¹⁴⁰ 1693 után hunyt el, ekkor már egyetlen gyermeke sem élt Bethlen Miklós leírása szerint.¹⁴¹

48. Kükküllővári Péter

Opponens: 1673. február 22., 1673. május 10., 1673. szeptember 6. Kolozsváron¹⁴² és Nagyenyeden folytatta tanulmányait, ahol 1672. december 19-én subscribált.¹⁴³ Tanulmányai befejezése után vajdahunyadi tanító. 1685-től 1693-ban bekövetkezett haláláig hátszegi lelkész.¹⁴⁴ 1693 és 1699 között Szövérdén is volt egy Kükküllővári Péter nevű lelkész.¹⁴⁵

¹³⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

¹³⁸ Uo. 101.

¹³⁹ Binder Pál: *Az erdélyi magyar evangélikus egyházközségek és iskolák története és névtára (1542–1860)*. Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye, 1994, 74.

¹⁴⁰ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 283, 360, 368.

¹⁴¹ Bethlen Miklós: *i. m.* 745.

¹⁴² Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 343.

¹⁴³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

¹⁴⁴ Kiss István: *i. m.* 216.

¹⁴⁵ Ravasz László (szerk.): *Az Erdélyi Ev. Ref. Egyházkerület névkönyve az 1904-ik évre*. Kolozsvár 1904, LII.

49. K. Vásárhelyi János

Respondens: 1676. január 22. Opponens: 1675. november 27. 1675. június 9-én subscribált Nagyenyeden,¹⁴⁶ kollégiumi könyvtáros.¹⁴⁷ A Kolozsvári Református Kollégiumban is tanulhatott, kolozsi tanító.¹⁴⁸ Vámosgálfalván (1677–1680) mester, majd Küküllőalmáson (1683) volt lelkész. Felesége Gábor Judit.¹⁴⁹ Sövényfalván (1685–1693) és Csáváson tanító (1703–1712).¹⁵⁰

50. Lészfalvi István

Vizsgázott: 1675. december 11. Opponens: 1674. december 12., 1675. január 23., 1676. január 29. 1672. szeptember 28-án subscribált Nagyenyeden. 1676-ban hunyt el.¹⁵¹

51. Martonfalvi István

Respondens: 1672. július 20., 1674. január 17., 1675. január 23. Opponens: 1672. május 4., 1672. július 6., 1672. augusztus 31., 1673. január 11., 1673. február 15., 1673. szeptember 6., 1673. november 15., 1674. március 7., 1674. december 12., 1675. november 13., 1676. február 26., 1676. április 22. 1671. április 6-án subscribált Nagyenyeden, Baranyába távozott.¹⁵²

52. Mesteri András

Opponens: 1672. március 16., 1672. július 20. 1671. július 11-én kezdte meg tanulmányait Sárospatakon. Mivel 1671. július 24-től 1672. január 17-ig szünetelt az oktatás a Sárospataki Református Kollégiumban,¹⁵³ 1671. november 26-án Nagyenyeden folytatta tanulmányait.¹⁵⁴

53. Mikelaki (Várad) Eötves Gáspár

Respondens: 1673. január 11., 1673. február 15., 1674. június 20. Opponens: 1671. december 9., 1673. június 7., 1673. augusztus 30., 1673. október 25., 1673. december 13., 1675. január 9., 1675. február 6., 1675. május 15., 1675. december 7., 1676. február 5., 1676. augusztus 19., 1676. november 18. 1669. április 22-én subscribált Nagyenyeden, hátszegi rektor.¹⁵⁵ Szászvárosi rektor (1679. június

¹⁴⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

¹⁴⁷ Dézsi Lajos: *i. m.* 67.

¹⁴⁸ Herepei János: *i. m.* 343.

¹⁴⁹ Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd – Tóth Levente (összeáll.): *i. m. II.* 440.

¹⁵⁰ Buzogány Dezső – Ösz Sándor Előd – Tóth Levente (összeáll.): *i. m. I.* 409.

¹⁵¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

¹⁵² Uo.

¹⁵³ Hörcsik Richárd: *i. m.* 114.

¹⁵⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

¹⁵⁵ Uo. 100.

15.–1686), majd 1719-ig rákosdi lelkipásztor.¹⁵⁶

54. Miszti Gáspár

Opponens: 1673. május 17., 1673. június 7., 1673. június 27. 1669-ben a szatmári református kollégiumban tanult.¹⁵⁷ 1670-ben subscribált Nagyenyeden.¹⁵⁸ 1694-ben óntányért ajándékozott a kőrösi református egyházközségnek.¹⁵⁹

55. Misztótfalusi Kis Miklós

Respondens: 1673. január 18., 1673. november 29., 1674. szeptember 1., 1675. június 12., 1675. november 13. Opponens: 1672. február 3., 1672. június 22., 1672. július 2., 1672. december 21., 1673. február 8., 1674. április 4., 1674. május 23., 1674. szeptember 19., 1674. november 28., 1675. február 27., 1675. május 22., 1676. február 13. Tanulmányait Nagybányán kezdte,¹⁶⁰ majd 1670. november 4-én Nagyenyeden subscribált.¹⁶¹ 1677. június 5. és 1680. június 3. között fogarasi rektor.¹⁶² 1680-ban az amszterdami egyetem hallgatója, majd Angliában tartózkodott anélkül, hogy bármelyik egyetemre beiratkozott volna.¹⁶³ 1689-ban az Utrechti Egyetem hallgatója.¹⁶⁴ Kitanulta a nyomdászmesterséget, kitűnő betűmetsző is volt. A magyar nyelven kinyomtatott bibliája miatt számos támadás érte. 1702-ben hunyt el.

56. Naláczai András

Opponens: 1672. január 30. Nem szerepel a diáknévsorban. Pápai Páriz Ferenc volt a tanítója a nagyenyedi kollégiumban (1669–1670).¹⁶⁵ Édesapja Naláczai István (1632–1702) főudvarmester. Az 1685–1690 közötti deputatio tagja, 1687–1689 között pedig a fejedelmi tábla ülnöke. Felesége Nagy Borbála.¹⁶⁶

57. Nánási István

Respondens: 1676. április 29., 1676. augusztus 19., 1676. december 16. Opponens: 1675. június 19., 1675. július 17., 1675. szeptember 4., 1675. október 20.,

¹⁵⁶ Ösz Sándor Előd: *A szászvárosi református kollégium diáksága 1669–1848*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2005, 21.

¹⁵⁷ Bura László (közreadja): *i. m.* nr. 1526.

¹⁵⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

¹⁵⁹ Kádár József: *Szolnok-Doboka vármegye monográphiája IV. kötet*. Nyomtatott Demeter és Kiss Könyvnyomdájában, Deésen 1901, 349.

¹⁶⁰ Jakó Zsigmond: *i. m.* 245.

¹⁶¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

¹⁶² Fejér Tamás: *i. m.* 121.

¹⁶³ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2473.

¹⁶⁴ Uo. nr. 1429.

¹⁶⁵ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 142–143.

¹⁶⁶ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 150, 360.

1676. január 29., 1676. március 4., 1676. július 8., 1676. december 9. 1674. január 28-án subscribált. Nagyenyeden¹⁶⁷ 1680-ban az Utrechti, 1681. szeptember 23-án pedig a Leideni Egyetem teológiai hallgatója.¹⁶⁸ Nagybányai rektor.¹⁶⁹ Nem azonos Nánási Lovász Istvánnal.

58. Nemes János

Respondens: 1676. január 15., 1676. június 24., 1676. szeptember 16., 1676. október 1., 1676. november 11. Opponens: 1676. január 8., 1676. február 19., 1676. december 9., 1676. december 16. Nemes családból származó diák, nem írta alá a kollégium törvényeit. Nemes János (1630–1688) háromszéki főkapitány, naplóíró fia. 1673. június 22-én ment először a kollégiumba. A nyári szünet után, 1673. augusztus 21-én Dézsi Márton professzor kísérte vissza a kollégiumba. A naplóbejegyzés szerint 1677. július 21-én ment haza Zabolára testvérével együtt.¹⁷⁰ Háromszéki főkapitány, királyi táblai ülnök, fejedelmi tanácsos. 1690-től a Nagyenyedi Református Kollégium főgondnoka.¹⁷¹

59. Ölyvesi Balázs (1649 k.–1693)

Respondens: 1671. december 23., 1672. november 9., 1673. november 15., 1672. november 9., 1675. május 15., 1676. február 26. Opponens: 1671. december 16., 1672. november 2., 1673. május 10., 1674. április 11., 1674. június 20., 1674. szeptember 1., 1674. november 7., 1675. március 6., 1675. május 1. Nem szerepel a diáknévsorban. Ugyanakkor tudjuk, hogy az 1670-es években Misztótfalusi Kis Miklós praeceptora volt a nagyenyedi kollégiumban. Ölyvesi egy meg nem nevezett alkalomra latin nyelvű gyászverseket írt, amelyet elolvasás és ellenőrzés végett Misztótfalusi Kis Miklósnak adott át.¹⁷² 1675. november 25-től Teleki Jankó praeceptora lett,¹⁷³ 1677. február 11-től azonban Várallyai Dániel váltotta ebben a tisztségben.¹⁷⁴ Ekkor fejezhette be kollégiumi tanulmányait és lett kántor Apafi Mihály fejedelem fogarasi udvarában.¹⁷⁵ Vita Zsigmond tanulmánya nyomán tévesen több helyen is megjelent, hogy Ölyvesi a fogarasi partikuláris iskola rektora

¹⁶⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

¹⁶⁸ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2878.

¹⁶⁹ Thurzó Ferenc: *i. m.* 192.

¹⁷⁰ Tóth Ernő: Hídvégi id. Nemes János naplója 1651–1686. In: *Történelmi Tár* (1902/4), 537–538, 557.

¹⁷¹ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 789–790.

¹⁷² Jakó Zsigmond: *i. m.* 245.

¹⁷³ Fehér János: *i. m.* 222.

¹⁷⁴ Uo. 305.

¹⁷⁵ Jakó Zsigmond: *i. m.* 269.

volt.¹⁷⁶ 1677 és 1680 között Misztótfalusi Kis Miklós volt a fogarasi iskola rektora, míg Ölyvesi kántor volt Fogarason ugyanezen időszakban.¹⁷⁷ Ezen tisztségét 21 esztendőn keresztül látta el. Könyvtárát a nagyenyedi református kollégiumnak adományozta. Az erről készült könyvjegyzék 1676-ból maradt ránk, és 149 könyvet sorol fel méretek szerint csoportosítva.¹⁷⁸ Utódok nélkül halt meg 1693-ban. Végrendeletében 100 forintot hagyott a nagyenyedi kollégiumnak, amit a profeszszorok a könyvtár gyarapítására fordítottak.¹⁷⁹

60. Pápai Páriz Ferenc

Opponens: 1671. december 2., contrascriba. 1665. okt. 20-án subscribált Nagyenyeden,¹⁸⁰ de tanult Gyulaféheváron, Kolozsváron, Désen, Besztercén és Marosvásárhelyen is. 1672. november 2-án Marburgban, 1672-ben Lipcsében tanult. 1673. április 23-án Bázelen medikus hallgató, ahol 1674. október 9-én disszertált, és október 20-án doktorrá avatták. Hazatérvén először orvos, majd 1680-tól a Nagyenyedi Református Kollégium tanára. 1716. szeptember 10-én halt meg.¹⁸¹

61. Pápai Páriz Imre

Opponens: 1674. április 11., 1674. június 20., 1674. december 5., 1675. január 30., 1675. március 6., 1676. január 15., 1676. március 4., 1676. április 29., 1676. szeptember 9. 1674. április 30-án subscribált Nagyenyeden.¹⁸² Pápai Páriz Ferenc öccse, édesapjuk halála után ő gondoskodott taníttatásáról 1669-től Nagyenyeden.¹⁸³ 1674–78-ban a poétika osztály nyilvános tanítója volt. 1678. október 16-án subscribált a Debreceni Református Kollégiumban.¹⁸⁴ 1686. március 2-án hunyt el.¹⁸⁵

62. Pataki István

Opponens: 1674. május 23. Nem szerepel a diáknévsorban. Nem azonos a naplóíró Pataki Istvánnal, Pápai Páriz Ferenc egykori diáktársával, sem a Kolozsvári Református Kollégium tanárával. Utóbbi 1674-ben már a radnóti zsinat vád-

¹⁷⁶ Vita Zsigmond: A Bethlen Kollégium diákkönyvtárosai a XVII–XIX. században. In: *Uő: Művelődés és népszolgálat*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1983, 27.

¹⁷⁷ Jakó Zsigmond: *i. m.* 269.

¹⁷⁸ Monok István – Németh Noémi – Tonk Sándor: *i. m.* 122–131.

¹⁷⁹ Pápai Páriz Ferenc: *A gyulaféhevári-nagyenyedi Bethlen-Kollégium alapítása és története*, 26.

¹⁸⁰ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

¹⁸¹ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 568.

¹⁸² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

¹⁸³ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 142.

¹⁸⁴ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 2900.

¹⁸⁵ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 175.

lottjai között találjuk kolozsvári tanárként. A naplóíró pedig 1674. május 24-én Désen volt, útban hazafelé Marburgból.¹⁸⁶ A Teleki Mihály udvarában szolgáló ifjúval sem azonos, akit már 1674 januárjában ott találunk.¹⁸⁷

63. Pávai Miklós

Opponens: 1676. november 25., 1676. december 2. 1669. november 11-én subscribált Nagyenyeden.¹⁸⁸

64. Pekri Lőrinc (kb. 1650–1709)

Respondens: 1674. április 4. Opponens: 1672. december 21., 1673. június 27., 1674. április 11. Nemes ifjú, nem szerepel a diáknévsorban. Második felesége Petrőczy Kata Szidónia költő. Magyarózdi kastélyukban gyakori vendég volt Pápai Páriz Ferenc. A Pápai Páriz Ferenc tiszteletére megjelent *Vota solennia* című füzetben az ő versét is olvashatjuk.¹⁸⁹ 1680-tól a nagyenyedi kollégium főgondnoka.¹⁹⁰ Fehér vármegye főispánja, udvarhelyszéki főkapitány, 1685-től pedig a fejedelmi tábla ülnöke. Thököly Imre híve, emiatt 1686-ben elkobozták birtokait. 1689-ben Magyarországra távozott, ahol katolizált és a Habsburg párthoz csatlakozott. 1693-ban erdélyi generális, három év múlva birtokait is visszakapta. 1694-ben Szörény, 1695-ben Alsó-Fehér vármegye főispánja, majd ismételtén udvarhelyszéki főkapitány. 1703-ban a kurucok elfogták, majd II. Rákóczi Ferencnek fogadott hűséget, és oldalán Erdély főgenerálisa lett. 1705-ben Moldvába menekült. Pestisben hunyt el.¹⁹¹

65. Petki István

Respondens: 1675. december 7. Opponens: 1673. november 15., 1674. május 23., 1674. szeptember 5., 1675. március 6. 1676. január 22., 1676. szeptember 9. Nem szerepel a diáknévsorban. Valószínűleg Petki (királyhalmi) István fia. Halálát 1676 előttre datálták, 22 éves korában.¹⁹² Lehetséges, hogy 1676. szeptember 9. után hunyt el. Az életkora megegyezik diáktársaiéval.

66. Püspöki Péter

Respondens: 1675. szeptember 25., 1676. január 29., 1676. november 4. Opponens: 1675. január 9., 1675. május 15., 1675. augusztus 28., 1676. január

¹⁸⁶ Török István: Pataki István ref. pap naplója. In: *Történelmi Tár* 1887. 146.

¹⁸⁷ Fehér János: *i. m.* 600.

¹⁸⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

¹⁸⁹ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 794.

¹⁹⁰ P. Szathmáry Károly: *i. m.* 350.

¹⁹¹ Fehér János: *i. m.* 601.

¹⁹² Kis Bálint: A Petki család. In: *Turul* 13 (1895) 109.

22. 1671. május 28-án subscribált.¹⁹³ 1680–1685 között a kisebb kancellária írno-ka.¹⁹⁴ Felesége, Kis Erzsébet 1695-ben titokban 80 forintot adományozott a kollégiumnak. Férje, Fehér vármegye főbírája ezt megtudván, az 1700-as évek elején 100 magyar forintot adományozott a kollégiumnak, azzal a feltétellel, hogy annak évi 10 százalékos kamatját egy diák tanulására fordítják.¹⁹⁵ A kollégium és a város 1704-es feldúlása során meghalt diákok emlékére saját költségén emlékművet emeltetett a mai Sétatéren található Kápolna-dombon, s végakarata szerint halála után őt is ide temették.¹⁹⁶ Ez az emlékmű nem maradt fenn, helyébe 1896-ban egy másikat emeltek az elesett diákok neveinek feltüntetésével.

67. P. Vásárhelyi István

Opponens: 1675. február 27. Nem szerepel a diáknévsorban. Nem azonos Kézdivásárhelyi Pap Istvánnal, mivel 1675. február 27-én mindketten opponensek voltak.

68. Rácböszörményi János (1649–1677)

Respondens: 1672. február 3., 1672. november 23. Opponens: 1672. január 30., 1672. november 16. 1666. október 22-én subscribált Nagyenyeden, *contrascriba*.¹⁹⁷ 1674. október 22-én Utrechtben, 1676. július 11-én Franekerben iratkozott be az egyetemre. 1676. július 11-én (sic!) Leidenben disputált (RMK III. 2760.), amelyet patrónusának, Kun Istvánnak, Küküllő vármegye főispánjának ajánlott. Útban hazafelé 1677. július 4-én Boroszlónál az Odera folyóba fulladt. Emlékére gyászverseket írtak (RMK III. 2842.), amelyek között egykori enyedi diáktársait is megtaláljuk Zilahi István és Marosvásárhelyi István személyében.¹⁹⁸

69. Rákosi János

Respondens: 1673. április 19., 1673. december 13. Opponens: 1672. február 3., 1672. július 2., 1672. november 2., 1673. február 22., 1673. június 7., 1674. február 21., 1674. december 19., 1675. június 12., 1675. december 4. 1667-ben subscribált Nagyenyeden, *contrascriba*, senior, rationista.¹⁹⁹

¹⁹³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

¹⁹⁴ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 370.

¹⁹⁵ Pápai Páriz Ferenc: *A gyulafehérvári-magyenyedi Bethlen Kollégium alapítása és története*, 27.

¹⁹⁶ P. Szathmáry Károly: *i. m.* 137.

¹⁹⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 99.

¹⁹⁸ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 1480. – Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 438, 1398, 2838.

¹⁹⁹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 99.

70. Rétyi Sámuel

Respondens: 1672. március 9. Opponens: 1672. március 16. 1664. június 27-én subscribált Nagyenyeden.²⁰⁰ A kisebb kancellária írnoka (1676–1679).²⁰¹ Nem a naplóíró Rétyi Péter fia.

71. Samarjai Ferenc

Respondens: 1672. június 22. Opponens: 1671. december 23., 1672. május 25., 1672. június 1., 1672. december 21. Nemes ifjú, nem szerepel a diáknévsorban. 1676 és 1678 között a kisebb kancellária írnoka.²⁰²

72. Sárközi György

Respondens: 1671. december 2. 1665-ben subscribált, senior.²⁰³ 1673. március 10-én kapott nemeslevelet I. Apafi Mihálytól.²⁰⁴

73. Sarkadi Ferenc

Respondens: 1671. december 2., senior, 1673. február 8., 1674. december 12. Opponens: 1672. július 13., 1672. november 9. 1674. szeptember 1., 1675. június 19. 1670-ben subscribált Nagyenyeden.²⁰⁵

74. Sartorius [Szabó] Sámuel

Opponens: 1676. augusztus 26. Nem szerepel a diáknévsorban. Valószínűleg Szabó [Krestély] Keresztély, a nagyenyedi kollégium kurátorának és nagyszebeni polgármesternek a fia.²⁰⁶

75. Szászvárosi Mihály

Opponens: 1673. november 8. 1671. május 16-án subscribált Nagyenyeden, a Macskási család tanítója.²⁰⁷

76. Szatmárnémeti György

Respondens: 1671. december 16. Opponens: 1671. december 9. 1662-ben subscribált Nagyenyeden.²⁰⁸ 1669. május 27. és 1670. május 20. között a fogarasi partikuláris iskola rektora, Jánki Márton követve ebben a tisztségben.²⁰⁹

²⁰⁰ Uo.

²⁰¹ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 370.

²⁰² Uo.

²⁰³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

²⁰⁴ Schönherr Gyula: Bihar vármegye levéltárában őrzött címeres nemeslevelek. In: *Turul* VI (1888/4) 179.

²⁰⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

²⁰⁶ Kővári László: *Erdély történelme. Ötödik kötet.* Kolozsvár 1863, 193. (https://adatbank.ro/html/alcim_pdf9786.pdf, letöltve: 2022. 10. 31.)

²⁰⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁰⁸ Uo. 94.

²⁰⁹ Fejér Tamás: *i. m.* 119.

77. Székelyhidi János

Opponens: 1675. június 12. 1670. május elsejétől Rhédey Ferenc, 1672 májúsától pedig Bánffi Dénes alumnusa a Kolozsvári Református Kollégiumban.²¹⁰ 1675. március 18-án Nagyenyeden subscribált.²¹¹ 1675 után Désen tanít. Venter Máttyás lelkipásztor 1690. január 14-én kelt bejegyzése szerint Paniton volt lelkész.²¹²

78. Szenczi István

Opponens: 1672. január 20. 1666. február 12-én subscribált Nagyenyeden, ahol Teleki Jankó praeceptora volt.²¹³ Tanult a Kolozsvári Református Kollégiumban is, ahol az Apáczai-album bejegyzése szerint 1668-ban volt alumnus.²¹⁴ Thököly Imre, majd Teleki Mihály szolgálatában állt.²¹⁵

79. Szentgyörgyi István

Opponens: 1673. december 13., 1674. május 2., 1674. november 21. 1674-ben subscribált Nagyenyeden.²¹⁶ Rákosdi lelkész, majd 1686-ban Lozsádon szolgált. Részezséggel vádolták meg, így nem marasztották. Marosillyén és Nagyrápolton is szolgált, majd 1686 után dévai káplán lett.²¹⁷

80. Szentgyörgyi Mihály

Opponens: 1675. február 6., 1667. január 25-án subscribált Nagyenyeden.²¹⁸ 1668-ban Rhédei Ferenc alumnusa a Kolozsvári Református Kollégiumban.²¹⁹ 1689-ben Enyedszentkirályon, míg 1695-ben Torockószentgyörgyön volt mester.²²⁰

81. Szentkirályi Péter

Opponens: 1672. március 16., 1673. január 18., 1673. október 25., 1674. január 10. 1665-ben Marosvásárhelyen tanult.²²¹ 1666. augusztus 10-én subscribált Nagyenyeden.²²²

²¹⁰ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 344.

²¹¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

²¹² Herepei János: *A Dési Református iskola XVII. és XVIII. századbeli igazgatói és tanítói*. Kolozsvár 1941, 7.

²¹³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98. – Szalai Ágnes: *i. m.* 114.

²¹⁴ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 339.

²¹⁵ Fehér János: *i. m.* 636.

²¹⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

²¹⁷ Buzogány Dezső – Ósz Sándor Előd: *A hunyad-zarándi református egyházközségek történeti katasztere 2. Hátszeg–Marosillye*. Kolozsvár 2005, 497.

²¹⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 99.

²¹⁹ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 342.

²²⁰ Ósz Előd: *Az Enyedi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1800-ig*. (Kézirat) nr. 428.; SZTA EM Toldalagi lvt. 22, Pataki Napló 48v

²²¹ Tonk Sándor: *i. m.* nr. 293.

²²² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

82. Szentmihályfalvi Mózes

Opponens: 1675. december 4., 1676. február 13., 1676. június 24. 1671-ben subscribált Nagyenyeden, küküllővári rektor.²²³ A kisebb kancellária írnoka (1681–1683).²²⁴

83. Szerencsi Gerzson

Respondens: 1676. július 8. Opponens: 1675. december 11., 1676. szeptember 16., 1676. december 16. 1674. november 3-án subscribált Nagyenyeden.²²⁵ 1680. november 7-én iratkozott be a Leideni Egyetemre, ahol 1681. június 7-én disputált (RMK III 3125.).²²⁶ Tarpán hunyt el.²²⁷

84. Szilágyi Mihály

Respondens: 1672. február 10., 1673. június 27., 1673. november 22. Opponens: 1672. február 3., 1672. március 9., 1672. július 20., 1672. november 2., 1673. szeptember 6., 1674. január 10. 1668-ban subscribált Nagyenyeden testvérével, Gergellyel együtt.²²⁸ Pápai Páriz Ferenc szobatársa volt, ahol a contrascriba tisztséget is betöltötte.²²⁹ Előbb Újtordán, majd Fogarason volt rektor (1674. június 15.–1677. június 5.). Később a fogarasföldi felsőszék ülnöke, majd 1715-ben jegyzője lett. 1710–1715 között a konzisztórium jegyzőjeként szerepel a forrásokban.²³⁰

85. Szilvási István

Respondens: 1676. február 5. Opponens: 1675. december 4., 1675. december 11., 1676. január 15., 1676. szeptember 2., 1676. november 11. 1675. július 16-án subscribált Nagyenyeden.²³¹ Szilágycsehi lelkész lehetett a 17. században.²³²

86. Szoboszlai János

Opponens: 1674. április 18., 1675. június 12. Nemesi családból származó diák, nem írta alá a kollégium törvényeit. A kisebb kancellária írnoka (1678).²³³

²²³ Uo. 101.

²²⁴ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 370.

²²⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

²²⁶ Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2872.

²²⁷ Wix Györgyné: *Régi magyarországi szerzők (RMSZ) I. A kezdetektől 1700-ig.* Országos Széchényi Könyvtár, Budapest 2008, 791.

²²⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 99.

²²⁹ Pápai Páriz Ferenc: *Békességet magamnak, másoknak*, 142, 585.

²³⁰ Fejér Tamás: *i. m.* 120–121.

²³¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 105.

²³² Petri Mór: *Szilágy vármegye monographiája VI. kötet.* Kiadja Szilágy Vármegye közönsége, 1904, 581.

²³³ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 371.

87. Tarpai Mózes

Respondens: 1674. december 5., 1676. január 8., 1676. május 6. Opponens: 1674. április 4., 1674. augusztus 29., 1674. szeptember 19., 1674. november 21. 1673. december 22-én subscribált Nagyenyeden.²³⁴ A nagyobb kancellária írnoka (1677–1690).²³⁵

88. Tétsi János

Opponens: 1676. augusztus 26., 1676. november 18. 1671-ben Nagybányán *contrascriba*, majd *senior*.²³⁶ 1673. június 25-én Nagyenyeden írta alá a kollégium törvényeit.²³⁷ Talán azonos még Técsi K. Jánossal, aki 1678-ban Debrecenben subscribált.²³⁸

89. Tholnai F. György

Respondens: 1673. július 5., 1673. szeptember 6. Opponens: 1672. július 6., 1672. november 9., 1673. december 13., 1674. április 25., 1674. szeptember 19., 1675. július 17., 1676. március 4. 1668-ban a Kolozsvári Református Kollégium alumnusa, 1669 és 1670 között pedig *praeceptor*.²³⁹ 1671–72-ben tanító volt Zilahon, majd 1672. június 3-án Nagyenyeden subscribált.²⁴⁰ 1678-ban Franekerben, 1679. augusztus 17-én Leidenben iratkozott be az egyetemre. 1679. június 16-án Franekerben, míg július 8-án és 1680. július 26-án Leidenben disputált (RMK III. 2990.).²⁴¹ Az üdvözlőverset Gidófalvi Gálgyor Balázs írta. Hazatérte után külvárosi tanító, majd magyarozdi lelkész.²⁴² Székelykocsárdon hunyt el.²⁴³

90. Tholnai Sámuel

Opponens: 1672. november 16., 1672. november 23., 1673. április 19. Tanulmányait alumnusként Kolozsváron kezdte 1668-ban, míg 1669–70-ben *praeceptor*.²⁴⁴ 1672. szeptember 10-én Nagyenyeden,²⁴⁵ 1673. május 6-án pedig Debrecenben subscribált.²⁴⁶ 1683-ban monostori lelkészként emlegetik.

²³⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

²³⁵ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 196.

²³⁶ Thurzó Ferenc: *i. m.* 97, 99.

²³⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

²³⁸ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 324, nr. 2901.

²³⁹ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 341.

²⁴⁰ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁴¹ Ladányi Sándor – Bozzay Réka: *i. m.* nr. 1417, 2855.

²⁴² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁴³ Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest 1977, 645.

²⁴⁴ Herepei János: *A Kolozsvári Református Kollégium Apáczai utáni diákjainak névsorából*, 342.

²⁴⁵ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁴⁶ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 314, nr. 2672.

91. Thuróczi András

Respondens: 1672. július 13. Opponens: 1672. február 10., 1672. szeptember 7., 1676. július 8. Nem szerepel a diáknévsorban. Azonos lehet Teleki Mihály kővárvidéki, görgényi és uzdiszentpéteri birtokainak felügyelőjével.²⁴⁷

92. Thuróczi István

Respondens: 1676. december 9. Opponens: 1675. július 17., 1675. szeptember 4., 1675. október 20., 1676. január 8., 1676. július 8. 1674. április 19-én subscribált Nagyenyeden.²⁴⁸

93. Tótfalusi János

Opponens: 1676. december 9. 1676. május 3-án Nagyenyeden,²⁴⁹ 1678. november 23-án Debrecenben subscribált.²⁵⁰ Fornosi lelkész (1690).

94. Újlaki János

Opponens: 1672. január 20. 1671. szeptember 20-án subscribált.²⁵¹ Udvarfalvi lelkész (1692).²⁵²

95. Újvári Márton

Respondens: 1675. november 27., 1676. augusztus 26. Opponens: 1675. szeptember 4., 1676. április 29., 1676. szeptember 16. 1675. április 7-én subscribált Nagyenyeden, Horváth András tanítója.²⁵³

96. Újvárosi János

Opponens: 1675. június 19., 1676. november 11. 1667. május 26-án subscribált Nagyenyeden.²⁵⁴ Szentgericei lelkipásztor (1703).²⁵⁵

97. Várallyai Dániel

Respondens: 1675. október 20. Opponens: 1675. szeptember 11., 1676. november 4. 1675-ben Nagyenyeden subscribált,²⁵⁶ de előtte a kolozsvári²⁵⁷ és a szászvárosi református kollégiumok diákja is volt (1669).²⁵⁸ 1677. február 11-től

²⁴⁷ Fehér János: *i. m.* 653.

²⁴⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

²⁴⁹ Uo. 105.

²⁵⁰ Szabadi István (szerk.): *i. m.* 324, nr. 2903.

²⁵¹ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁵² Imreh Barna: *i. m.* 161.

²⁵³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

²⁵⁴ Uo. 99.

²⁵⁵ Imreh Barna: *i. m.* 157.

²⁵⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 104.

²⁵⁷ Herepei János: *i. m.* 346.

²⁵⁸ Ősz Sándor Előd: *A szászvárosi református kollégium diáksága 1669–1848*, 55.

Teleki Jankó praepceptora.²⁵⁹ Feltételezhető, hogy a Teleki Mihály udvarában is tevékenykedett mint tanító.²⁶⁰ 1680. május 23-án iratkozott be a Leideni Egyetemre. 1680-ban ifj. Komáromi Péter emlékére verset írt (RMK III. 3051.), míg egy évvel később disputációja jelent meg (RMK III. 3126.). Hazatérve I. Apafi Mihály udvari papja, 1686-tól Déván, majd Szászvároson lelkész. 1704-ben hívei egy részével Havasalföldre ment. Itt hunyt el 1706-ban. Felesége Tofeus Mihály püspök Krisztina nevű lánya volt.²⁶¹

98. Vásárhelyi István

Opponens: 1674. március 7., 1675. május 15. 1672. október 19-én subscribált, contrascriba.²⁶² Talán harasztkereki (1695) és mezőbándi (1697–1702)²⁶³ lelkész.

99. Vásárhelyi János

Respondens: 1672. május 4., 1672. április 4., 1672. december 17., thecarius. 1674. április 18., senior, 1674. szeptember 5., senior, 1674. november 7., senior. 1675. február 20., senior. Opponens: 1671. december 2., 1672. február 17., 1672. július 2. 1673. november 22., 1673. december 6. 1665-ben két Vásárhelyi János is subscribált.²⁶⁴ Azonos lehet a maroskoppándi lelképásztorral (1674).²⁶⁵

100. Vásárhelyi Mihály

Respondens: 1672. január 13., 1672. június 1. Opponens: 1672. november 23. 1662. november 13-án subscribált Nagyenyeden.²⁶⁶

101. Vásárhelyi Molnár István

Respondens: 1674. április 11., 1675. szeptember 4., 1674. november 28., 1675. január 30. Opponens: 1674. augusztus 29., 1674. november 21., thecarius, 1675. szeptember 25., 1675. december 11. Tanulmányait Kolozsváron kezdte,²⁶⁷ majd 1673. december 21-én Nagyenyeden subscribált.²⁶⁸ 1677-ben az Utrechi Egyetem tanulója, s ott disputált 1677. december 1-én (RMK III. 6720.). 1678. szeptember

²⁵⁹ Fehér János: *i. m.* 305.

²⁶⁰ Szalai Ágnes: *i. m.* 114.

²⁶¹ Szabó Miklós –Tonk Sándor: *i. m.* nr. 407.

²⁶² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 102.

²⁶³ Imreh Barna: *i. m.* 143, 149.

²⁶⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

²⁶⁵ Ősz Előd: *Az Enyedi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1800-ig.* (Kézirat). nr. 493.; Kemény S. Gramato-philoeum... XI. MS A 365. P.320.

²⁶⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 95.

²⁶⁷ Bod Péter: *i. m.* 166.

²⁶⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 103.

22-én iratkozott be a Franekeri Egyetemre.²⁶⁹ 1679 elején a londoni Gresham College diákja,²⁷⁰ míg augusztus 1-én a Leideni Egyetem filozófiahallgatója.²⁷¹ Hazatérte után marosvásárhelyi tanító, majd 1681. március 27-én a fejedelem udvari papja Radnóton. 1687-től Vajdahunyadon, 1694-től Harasztkeréken, 1697-től Mezőbándon, 1703-tól Küküllőváron, míg 1710-től Enyeden lelkipásztor, esperes és generális notárius. 1720-tól püspök, 1728-ban hunyt el.²⁷²

102. Vásárhelyi Miklós

Opponens: 1672. január 30. 1664-ben subscribált Nagyenyeden.²⁷³

103. Vásárhelyi Sámuel

Opponens: 1673. október 25. 1673 júliusában újból beiratkozott, Újtordán volt rektor,²⁷⁴ majd csíkszentiváni lelkész (1692).²⁷⁵

104. Végelai [Horváth?] Zsigmond

Opponens: 1676. december 16. Nem szerepel a diáknévsorban.

105. Vizaknai U. Lázár

Respondens: 1674. május 23. Opponens: 1672. január 13., 1672. május 25., 1672. július 6., 1673. január 11., 1673. február 15., 1673. december 6., 1674. november 28. 1669. június 7-én subscribált Nagyenyeden, vizaknai rektor, harasztkeréki lelkész.²⁷⁶ Búzásbocsárdon (1679–1680) és Enyedszentkirályon volt lelkipásztor.²⁷⁷

106. Vizaknai V. Mihály (1645–1685)

Respondens: 1672. január 27., 1673. február 22., 1673. augusztus 30., 1674. február 28. Opponens: 1671. december 23., 1672. január 6., 1672. január 20., aulicus, 1672. november 16., 1672. december 17., aulicus. 1673. február 8., 1674. április 18., pedag. 1675. január 23., 1675. augusztus 28., 1675. november 13., 1676. január 8. 1669-ben subscribált Nagyenyeden, Bethlen János tanítója, majd sárdi lelkész.²⁷⁸ 1680. február 21-én a Leideni Egyetem teológiai hallgatója, de már

²⁶⁹ Ladányi Sándor – Bozzay Réka: *i. m.* nr. 1409, 441,

²⁷⁰ Gömöri György: *Magyarországi diákok angol és skót egyetemeken 1526–1789.* Budapest 2005, nr. 288.

²⁷¹ Ladányi Sándor – Bozzay Réka: *i. m.* nr. 2851.

²⁷² Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 2677.

²⁷³ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 97.

²⁷⁴ Uo. 102–103.

²⁷⁵ Imreh Barna: *i. m.* 141.

²⁷⁶ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

²⁷⁷ Ősz Sándor Előd: *Az Enyedi Református Egyházmegye történeti névtára a kezdetektől 1800-ig.* (Kézirat), nr. 509.; SZTA EM Dósa lvt. 2. XVIII. B, RMK III. 3054, SZTA EM Toldalagi lvt. 22.

²⁷⁸ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

1679. április 29-én héberül írt Zilahi Istvánhoz köszöntőverset Leidenben (RMK III. 2992.). 1685-ben hunyt el.²⁷⁹

107. Zágoni András

Opponens: 1674. december 12., 1675. december 18., 1676. február 19. 1669-ben subscribált Nagyenyeden.²⁸⁰ Először tanító, majd 1680 és 1703 között lelkipásztor Uzonban. 1721 előtt Pákéban lelkész. Egy 1721. január 30-i bejegyzés néhaiként említi.²⁸¹

108. Zágoni Ferenc

Opponens: 1671. december 23., 1673. január 11., 1674. december 19. 1666-ban subscribált Nagyenyeden.²⁸² A nagyobb kancellária írnoka (1682–1689).²⁸³

109. Zágoni János

Opponens: 1676. szeptember 2., 1676. szeptember 16., 1676. november 4. 1671. február 6-án²⁸⁴ vagy 1675. február 16-án subscribált Nagyenyeden.²⁸⁵ Nyárádszentimrei (1692), vadasdi (1694) és marosszentkirályi (1695–1697) mester.²⁸⁶

110. Zágoni Tamás

Opponens: 1672. május 4., 1672. április 4., 1673. január 11. 1668. április 7-én subscribált Nagyenyeden, gidófalvi tanító.²⁸⁷

111. Zilahi István

Respondens: 1673. május 10., 1673. június 7., 1674. december 19., 1675. június 19. Opponens: 1673. január 18., 1673. február 15., 1673. április 19., 1674. január 17., 1674. február 28., 1674. április 25., 1675. december 18., 1676. február 19., 1676. augusztus 26., contrascriba. 1668. február elsején subscribált. 1672. október 24-én újra aláírta a kollégium törvényeit. 1676. július elsejétől contrascriba.²⁸⁸ Bővebb életútját lásd a tanulmány elején.

112. Zilahi Márton

Respondens: 1672. március 16., 1673. november 8., 1674. március 7. Opponens: 1672. május 4., 1672. április 4., 1672. szeptember 7., 1672. december 14.,

²⁷⁹ Szabó Miklós – Tonk Sándor: *i. m.* nr. 2044. Bozzay Réka – Ladányi Sándor: *i. m.* nr. 2876.

²⁸⁰ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 100.

²⁸¹ Tóth Levente: *A Sepsi Református Egyházmegye történeti névtára 1900-ig*. Gondolat Kiadó, Budapest 2013, nr. 784.

²⁸² Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

²⁸³ Trócsányi Zsolt: *i. m.* 197.

²⁸⁴ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 101.

²⁸⁵ Uo. 104.

²⁸⁶ Imreh Barna: *i. m.* 149, 155, 162.

²⁸⁷ Jakó Zsigmond – Juhász István: *i. m.* 98.

²⁸⁸ Uo. 102.

1673. május 17., 1674. december 5., 1675. november 27. 1668. május 15-én subscribált Nagyenyeden.²⁸⁹ Csengeri István fiainak, Istóknak és Efraimnak a tanítója az enyedi kollégiumban Teleki Mihály támogatásával.²⁹⁰ Székelykáli (1692) lelkipásztor.²⁹¹

²⁸⁹ Uo. 100.

²⁹⁰ Szalai Ágnes: *i. m.* 119.

²⁹¹ Imreh Barna: *i. m.* 158.